

Interaktivní případová konference

aneb jak probíhá *Moje setkání*

Interaktivní případová konference
aneb jak probíhá Moje setkání

IQ Roma servis, z.s.

Metodika vznikla jako výstup projektu Zaostřeno na rodinu.

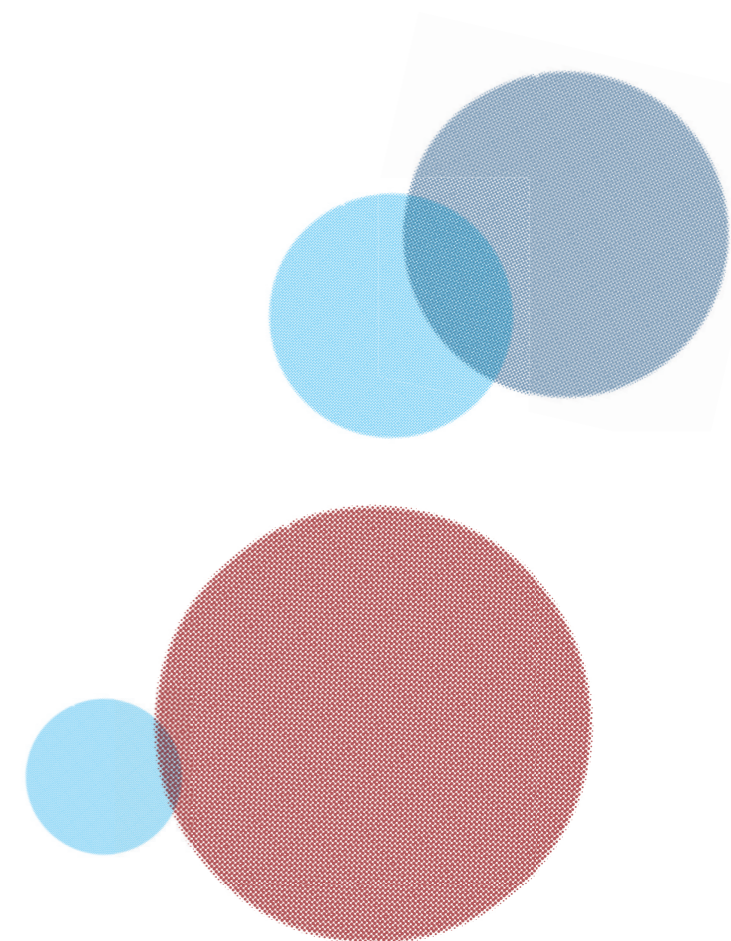
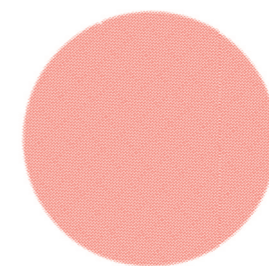
Na jejím vzniku se podílely: Gabriela Pavlíková (Amalthea, z.s.), Zlata Brůžková (Lumos), Sabina Maňková a Natálie Rumlová (IQ Roma servis, z.s.)

Metodika a projekt Zaostřeno na rodinu (reg. č. CZ.03.2.63/0.0/0.0/016_065/0003845) byl podpořen dotací z Operačního programu Zaměstnanost Evropského sociálního fondu.

BRNO, 2019

Poděkování

Velmi děkujeme všem rodinám a dětem, které jsme měli možnost poznat a které se rozhodly, že nabídku účasti na interaktivní případové konferenci využijí. Oceňujeme jejich otevřenost a odvalu, s jakou se rozhodly mnohdy složitou situaci řešit. Také děkujeme sociálním pracovníkům a dalším kolegům, kteří rodinám doporučili využít nový způsob, jak zapojit děti do rozhodování, nebo se jinak angažovali při jeho zavádění do praxe sociálně-právní ochrany dětí. Vážíme si všech setkání s těmito lidmi, která přispěla nejen k rozvoji interaktivních případových konferencí, ale která nás obohatila především lidsky. Rádi bychom také poděkovali pracovníkům OSPOD a NNO, kteří se zapojili do projektu Zaostřeno na rodinu a jejichž otázky a podněty byly velkou inspirací pro tento text.

Obsah

Úvodní slovo	6	Šíření a nabízení IPK	37
Pojmy používané v metodice	8	Jak motivovat pracovníky OSPOD	38
Zapojování dětí do rozhodovacích procesů	10	Jak motivovat rodinu	38
Stupně participace	12	Přínosy IPK	39
Zapojování dětí do rozhodování v sociálně-právní ochraně dětí	13	Přínosy pro rodinu	39
Zapojování dětí do případových konferencí	14	Přínosy pro dítě	39
Interaktivní případová konference	15	Přínosy pro OSPOD	39
Historie a současnost IPK	15	Nejčastěji kladené otázky	40
V čem je IPK jedinečná	17	Seznam použitých zkratk	53
Principy IPK	17	Materiály ke stažení	53
Přehled jednotlivých účastníků procesu IPK a jejich role	17	Zdroje a použitá literatura	53
Zadavatel – svolavatel	18		
Organizátor	18		
Facilitátor	19		
Odborník	20		
Průvodce dítěte	20		
Rodinní příslušníci	21		
Děti	21		
Jednotlivé fáze IPK	23		
Návrh uspořádat IPK	23		
Nabídka rodině a dítěti	23		
Přípravná fáze IPK	23		
Příprava dítěte	24		
Jak vést rozhovor s dítětem	25		
Příprava rodiny a ostatních účastníků	27		
Příprava odborníků	27		
Co se děje bezprostředně před IPK	28		
Co se děje během IPK	28		
Úvodní část	28		
Sběr témat	30		
Určení pořadí témat	35		
Návrhy řešení a tvorba plánu	35		
Na konci setkání	36		
Co se děje po IPK	37		

Úvodní slovo

„Pokud máte děti, jste si jistí že je opravdu posloucháte? Že je necháváte se vyjádřit a nerozhodujete věci za ně, bez toho, aniž byste znali jejich názor? Jste si jistí, že opravdu víte všechno? Že opravdu znáte problémy dětí a jejich nejtemnější tajemství? Pokud ne, asi byste se nad sebou měli zamyslet.“ Magda, 14 let

Pro většinu lidí není obtížné přijmout nové myšlenky, ale zapomenout na ty staré, tak abychom mohli měnit své názory, postoje a přístupy. Právě proto se vám do rukou dostává metodika interaktivních případových konferencí, která přináší řadu nových myšlenek o efektivním způsobu zapojení dětí do případových konferencí a popisuje zejména jejich interaktivní podobu – interaktivní případové konference (dále jen IPK).

Tento materiál vznikl jako výstup projektu Zaostřeno na rodinu a na jeho tvorbě se podílely organizace Amalthea z.s., Lumos a IQ Roma servis, z.s. (která byla rovněž nositelem tohoto projektu). V metodice se objevují také odpovědi na podněty a otázky pracovníků, kteří se účastnili workshopů a setkání k pilotním konferencím na téma IPK v projektu Zaostřeno na rodinu. Dále zde najdete podněty z praxe při realizování interaktivních případových konferencí, ať už v Pardubickém, Královéhradeckém nebo Jihomoravském kraji.

Tento materiál je určen zejména pro pracovníky sociálně–právní ochrany dětí a pracovníky neziskových organizací pracujících s ohroženými dětmi a jejich rodinami, kterým je metoda „klasických“ případových konferencí dobře známa. Již několik let rozšířená metoda případových konferencí nabízí způsob projednání situace ohroženého dítěte s rodiči nebo i se samotným dítětem, ale rovněž přináší účinný nástroj multidisciplinární spolupráce při řešení případu

ohroženého dítěte, který umožňuje zapojení dalších pomáhajících a zúčastněných subjektů a osob.

Tato publikace vás blíže seznámí se způsobem práce s dítětem během Interaktivní případové konference, který je založen na přesvědčení, že všechny děti mají co říct a znají způsob, jak sdělovat svá přání, názory a pocity. V první části nabízí vhled do problematiky participace dětí v naší zemi v oblasti sociálně právní ochrany dětí. Druhá kapitola se věnuje již samotné metodě Interaktivních případových konferencí a seznamuje čtenáře s jejím vznikem, specifiky, principy a konkrétními situacemi jejího využití. Ve třetí kapitole je uveden přehled jednotlivých účastníků IPK a jejich rolí a čtvrtá kapitola popisuje průběh jednotlivých fází IPK a podrobně se věnuje klíčové přípravné části IPK. Další kapitoly shrnují zejména praktické poznatky – jak šířit a nabízet IPK, jaké jsou přínosy IPK a v závěrečné části pak nabízíme přehled nejčastěji kladených otázek a odpovědí z praxe.

Každá inovace spočívá v otázce: „Co kdyby“, tak, co kdybychom zkusili dětem opravdu naslouchat? Pevně věříme, že tato metodika bude inspirací a motivací ke změně v myšlení všech, kteří s ohroženými dětmi či jejich rodinami pracují, a otevře tak nové přístupy v práci s ohroženými dětmi.

Pojmy používané v metodice

Rodina a její síť

Ve vztahu k IPK považujeme za členy rodinné sítě osoby, které se mohou a chtějí zapojit do řešení aktuálně nepříznivé situace rodiny a dítěte (širší rodina, přátelé, sousedé apod.).

Individuální plán ochrany dítěte (IPOD)

IPOD je v zákoně č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění zákona č. 401/2012 Sb. vymezen jako strukturovaný proces na případu klienta, který slouží zejména k vymezení příčin ohrožení dítěte, ke stanovení opatření na jeho ochranu, k poskytnutí pomoci rodině ohroženého dítěte a přijetí opatření na posílení funkcí rodiny. Způsoby zpracování IPOD mohou být různé – od plánování kroků výhradně samotným pracovníkem OSPOD v případě nespolupracujícího klienta, přes plán, na kterém se podílí děti, až po variantu, kdy pracovník přenechá vytvoření plánu na rodině.

Sociálně-právní ochrana dítěte

Sociálně-právní ochrana dítěte představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí (dále jen OSPOD)

V ČR se jedná o každý ze státních orgánů, který má zákonem č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, přidělené toto postavení v sociálně-právní ochraně dětí. Jedná se především o obecní a krajské úřady. Největší rozsah pravomocí mají obecní úřady obcí s rozšířenou působností; zpravidla jde o městské úřady, které mívají pro tuto kompetenci ustanovený odbor péče o děti a mládež.

Případová konference

Případová konference je plánované a koordinované společné setkání všech, kteří představují nebo mohou představovat podpůrnou síť pro dítě a jeho rodinu. Na setkání se schází rodina, dítě, ale také odborníci, diskusi řídí vyškolený

facilitátor. Cílem je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání optimálního řešení a plánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte. Výstupem je individuální plán péče, resp. Individuální plán ochrany dítěte (Hrdinová a kol., 2010).

Podpůrné služby pro rodinu (někdy nazývané např. sanace rodiny)

Zásah ve prospěch rodiny a dítěte v ní s cílem předcházet, zmírnit nebo eliminovat příčiny ohrožení dítěte a poskytnout rodičům i dítěti pomoc a podporu k zachování rodiny jako celku.

Zadavatel (Svolavatel)

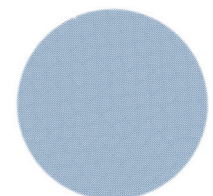
Instituce (zejména pracovník OSPOD – je-li rodina v jeho evidenci) nebo jiný odborník (sociální pracovník doprovázející služby, psycholog, rodinný terapeut, učitel apod.) nebo jiná osoba, která navrhuje IPK/PK se souhlasem dotčených osob.

Organizátor

Jeho úkolem je zorganizování IPK. Zajistí, aby účastníci setkání měli všechny potřebné informace, zabezpečí pro setkání vhodné prostory.

Facilitátor

Facilitátor je odborník na vedení diskuse. Aktivně řídí setkání po stránce procesní a odpovídá za jeho průběh, ale nikoliv za obsah. Facilitátor musí být vždy nestranný a nezávislý. Dbá na dodržování dohodnutých pravidel diskuse. Umí nakládat s časem tak, aby každý z účastníků setkání měl možnost se vyjádřit. Jeho úkolem je zaznamenat návrhy řešení situace.

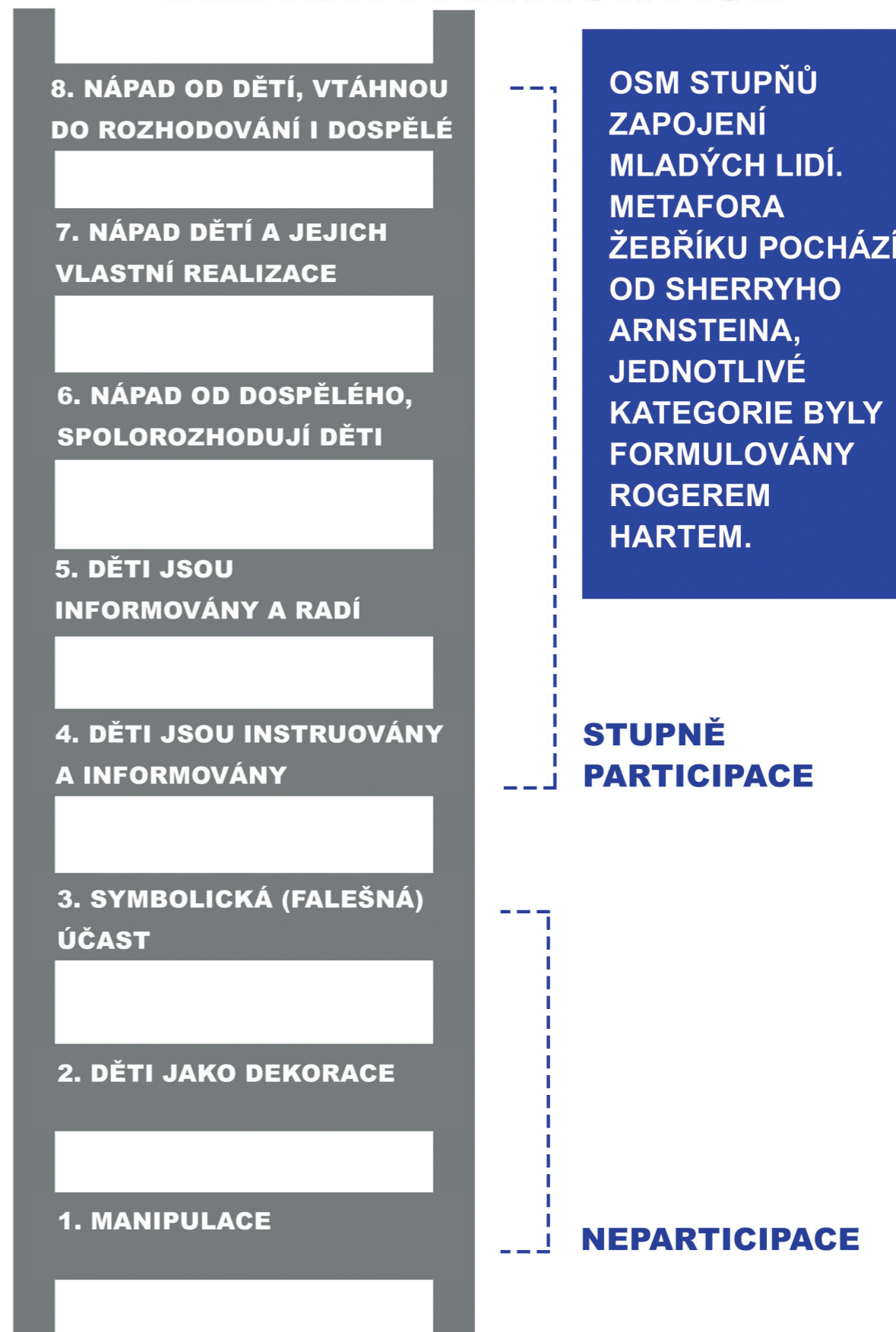
Zapojování dětí do rozhodovacích procesů

Spoluúčast na rozhodovacím procesu je stěžejní pro růst a vývoj dítěte v jedinečnou a zodpovědnou osobnost. Participace dává možnost vyjádřit své pocity, vize, přání a dovoluje nám ovlivnit výsledek. Hart (1992) definuje participaci jako „proces sdílení názorů, které ovlivňují jak život náš, tak celé společnosti, ve které žijeme“. Děti a mladí lidé mají právo podílet se na rozhodnutích, která ovlivňují jejich životy, životy jejich blízkých a celé širší komunity, ve které žijí.

Právo na informace a právo vyjádřit se k záležitostem, které se dítěte týkají a v nichž je rozhodováno o něm samém, jsou procesními právy dítěte, která jsou upravena mezinárodními dokumenty, zejména čl. 12 Úmluvy o právech dítěte a čl. 17 Listiny základních práv a svobod. Podle ustanovení paragrafu 8 odst. 2 zákona č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí ve znění pozdějších předpisů má dítě, které je schopno formulovat své vlastní názory, právo pro účely sociálně-právní ochrany tyto názory svobodně vyjadřovat při projednávání všech záležitostí, které se ho dotýkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte. Vyjádření dítěte se při projednávání všech záležitostí týkajících se jeho osoby věnuje náležitá pozornost odpovídající jeho věku a rozumové vyspělosti. Při své činnosti bere orgán sociálně-právní ochrany v úvahu přání a pocity dítěte s přihlédnutím k jeho věku a vývoji tak, aby nedošlo k ohrožení nebo narušení jeho citového a psychického vývoje.

Aby zapojení dítěte bylo efektivnější, je participaci dítěte nutné vnímat jako cestu a nejen jako krok. Strandbu (2004) navrhuje, aby co nejkomplexnější zapojení dítěte bylo charakterizováno touto cestou: **Dítě by mělo získat potřebné informace nutné k utvoření názoru, který bude muset být vyjádřen ve vhodném prostředí, aby mohl být brán v potaz při rozhodování, načež výsledek bude vysvětlen dítěti.**

ŽEBŘÍK PARTICIPACE

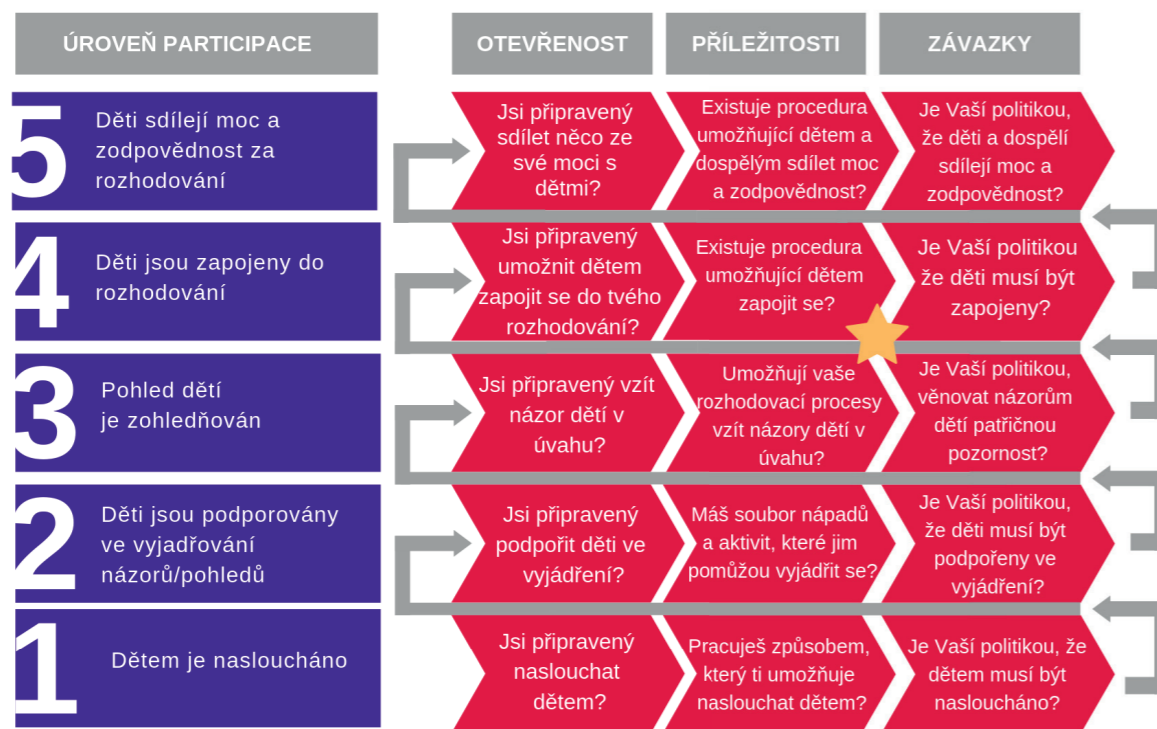

Stupně participace

Participaci často chápeme jako zapojení konkrétního dítěte do nějakého procesu s cílem ovlivnit rozhodnutí v daném konkrétním případě. Aby bylo možné lépe zjistit míru zapojení dětí, byly vypracovány různé participační modely. Mnoho modelů je založených na Arnsteinově práci (1969) „Osm příček na žebříku participace občanů“. V roce 1992 Roger Hart vytvořil svůj „participační žebřík“, ve kterém jsou Arnsteinovy modely adaptovány pro potřeby dětí.

Na základě Úmluvy OSN o právech dítěte Harry Shier (2001) vyvinul alternativní model založený na pěti úrovních participace (viz graf níže): 1. Děti jsou vyslechnuty. 2. Děti jsou podpořeny při vyjadřování svých názorů. 3. Názory dětí jsou brány v potaz. 4. Děti jsou zapojeny do rozhodovacích procesů. 5. Děti se podílí v rozhodovacím procesu na moci a zodpovědnosti.

Graf úrovní participace*

★ Minimum nutné pro naplnění požadavků Úmluvy

*Robin Brzobohatý, Interdisciplinární spolupráce v mezinárodněprávní ochraně dětí. Kolaborativní workshop v Pardubickém kraji, Pardubice 13.6. 2018, příspěvek Hodnoty participace dětí dostupné na: http://bit.ly/principy_participace

Zapojování dětí do rozhodování v sociálně-právní ochraně dětí

Dospělí často činí zásadní rozhodnutí, která mají přímý dopad na životy dětí, bez jakékoliv jejich účasti. Ne vždy jsou priority rodičů či jiných dospělých shodné s prioritami dětí. Většina dětí je schopna vyjádřit své pocity a přání, ale je potřeba jim k tomu poskytnout podporu a srozumitelné informace (a to zejména dětem mladším či dětem s postižením a potížemi v komunikaci).

Participace je u nás novým trendem nejen v sociální práci, ale i ve školství. Odborníci i široká veřejnost mají na zapojování dětí různé názory. Řada dospělých zažila v dětství autoritativní výchovu, kde je k dítěti přistupováno spíše jako k objektu než k samostatnému subjektu. Dříve než začneme přemýšlet, jak můžeme děti více zapojovat, je potřeba poctivě každý sám u sebe prozkoumat, jak naše zkušenosti z dětství ovlivňují téma participace, ale také jak je k dětem přistupováno na našem pracovišti, jak nás kolegové ovlivňují v přemýšlení o dětech apod.

Musíme si také uvědomit, že participaci nelze zúžit pouze na pojem zjišťování názoru dítěte, ale má více rovin a stupňů – od přítomnosti dítěte, přes poskytování mu informací a prostoru pro jeho otázky, zjišťování jeho přání, pocitů a názorů až po jeho zapojení do rozhodování. Také je zapotřebí vědět, jak jsme připraveni případné zjištění od dítěte využít při samotném rozhodování.

„Zjišťování názoru nezletilého dítěte je klíčovým nástrojem v rámci sociálně právní ochrany dětí. Rozhovor s dítětem se v mnoha aspektech liší od rozhovoru s dospělým člověkem. Ideální je, zjišťuje-li názor nezletilého osoba, která je k tomu proškolená, má alespoň elementární znalosti z vývojové psychologie a bohaté zkušenosti v kontaktu s dětmi.“
(Mikula, 2018)

V praxi můžeme pozorovat, že vzrůstá počet sociálních pracovníků, kteří se snaží participační práva dětí naplňovat, mají větší chuť, odvalu a podporu na pracovišti práci s dětmi věnovat zvýšenou pozornost. Získávají tak dobrou zkušenost, kterou mohou předávat dalším kolegům, kteří zatím z různých důvodů zapojování dětí ve větší míře nerealizují. Sociální pracovníci OSPOD, ale i soudci a další odborníci mají možnost získat nové dovednosti a naučit se, jak využívat různé komunikační techniky na řadě školení – např. Komunikační bedna, Vedení rozhovoru s dítětem, Zjišťování názorů dětí, Respektovat a být respektován, Základy systemické práce s dětmi a dospívajícími apod.

Zapojování dětí do případových konferencí

„Případové konference (dále jen PK) by měly být pomocným nástrojem v systému péče o ohrožené děti tak, aby dítě skutečně stálo ve středu zájmu. Jejich cílem je výměna informací, zhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, hledání optimálního řešení a naplánování společného postupu, který povede k naplňování potřeb dítěte.“

(Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2011, 9 s.)

Přestože se může účast dítěte zdát samozřejmostí, v praxi se tak vždy neděje, o dětech je často rozhodováno bez nich a někdy jim není ani dána možnost vyjádřit svůj názor, svá přání a představy. Pokud se rodina s dětmi dostane do obtížné situace, řeší ji většinou jen dospělí. Částečně je nezapojování dětí způsobeno obavami odborníků, aby dítě nebylo vystaveno konfliktní situaci či nezaslechlo něco, co „dětským uším“ nepřísluší.

Co tedy s tím? Obecně by zvažování účasti dítěte na PK mělo úzce souviset s důvody jejího svolání a s okruhem osob, které plánujeme pozvat. Může nastat situace, kdy by se mnozí odborníci shodli, že je účast dítěte nevhodná (např. účastní se osoba, která dítě nějak ohrožuje, či výrazně manipuluje). Je však třeba mít na paměti, že dítě je součástí problémů řešených na PK. Často je slyší, vidí a bezprostředně se ho dotýkají. Proto bychom měli dát každému dítěti šanci se k řešené situaci vyjádřit a zapojit ho do procesu rozhodování, a to individuálním, ale bezpečným způsobem, který si dítě samo zvolí (např. rozhovor s dítětem, přítomnost dítěte na PK/IPK atd.).

Na co myslet při zapojování dětí

- Děti potřebují v první řadě pochopit smysl jejich účasti.
- Účast nemůže být skutečná, pokud děti nepoznají možné důsledky a možný dopad jejich názorů a nápadů.
- S dětmi je velmi snadné manipulovat. Je vždy odpovědností dospělých, kteří provází děti, aby zajistili, že nijak neovlivňují tvrzení a názory dětí.
- Bez dostatečné podpory dospělých při zapojování dětí do rozhodování o nějakých zásadních změnách se velmi snadno objeví nerealistická očekávání dětí. Dospělí musí zajistit, aby děti pochopily, čeho je možné jejich spoluúčastí dosáhnout.
- Děti mají být podporovány také v zapojení se do následných a hodnotících procesů, aby měly možnost poznat dopad participace.

Interaktivní případová konference

Jedná se o modifikovanou verzi klasické případové konference, která se však prakticky liší přítomností dítěte jako hlavního účastníka. Setkání se více přizpůsobuje dítěti, jeho průběh je méně formální, živější. Zůstává však **příležitostí ke sdílení a shromáždění informací mezi rodinou, odborníky a dítětem a k vytváření plánu.**

Interaktivní případová konference (dále jen IPK) je prostředkem k zajištění toho, aby byl názor dítěte respektován a přijat jako důležitý aspekt při hledání řešení dané situace.

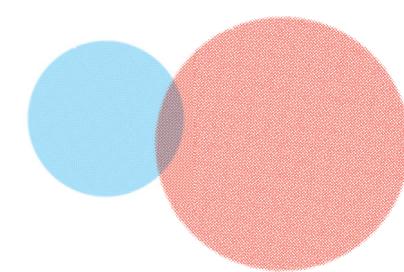
Účelem společného setkání je nalezení řešení konkrétní situace, na kterém se podílejí všichni účastníci včetně dítěte. Interaktivní případová konference je připravena tak, aby byla pro dítě co nejpříjemnější a aby se během ní cítilo bezpečně.

Historie a současnost IPK

Metoda vedení případové konference s důrazem na zapojení dítěte byla vytvořena ve městě Sheffield v organizaci Sheffkids, kde pracuje několik speciálně vyškolených pracovníků pro zapojování dětí, kteří se snaží o změny v přístupu k zapojování dětí do rozhodovacích procesů v SPOD. Metoda vychází z principů plánování zaměřeného na člověka od Helen Sanderson a mnohaletých zkušeností autorek týmu Sheffkids Clare Humberstone a Clare Holdsworth s tvorbou praktických nástrojů a postupů pro zjišťování názoru dítěte. Stejně tak jako u nás, vznikla v Anglii potřeba změny systému realizace případových konferencí. Tým organizace Sheffkids vytvořil novou metodu, která nejen že umožňuje přistupovat k dítěti s respektem, ale dává nám také jedinečnou možnost strávit s dítětem nějaký čas a objevovat jeho svět prostřednictvím hry.

Na práci organizace Sheffkids navázaly v roce 2014 organizace Lumos a Amalthea, z.s., které metodu pojmenovaly „interaktivní případová konference“ (IPK) a zavádí ji do práce s rodinami s dětmi v České republice. V kontaktu s rodinou a dítětem si vypomáhají pojmy „společné setkání s dítětem“ nebo konkrétně se spojením jména dítěte – např. Lenčino setkání“.

Metoda inspirovala pracovníky organizace LATUS pro rodinu o.p.s. a během roku 2015 proběhl pilotní projekt v Plzeňském kraji s cílem zvýšit povědomí

odborníků o této metodě. Bylo proškolen 13 facilitátorů setkání a 17 průvodců dítěte, kterým byly předány znalosti a dovednosti potřebné pro přirozenou komunikaci s dítětem a pro organizování a vedení setkání.

Od roku 2017 se šíření interaktivních případových konferencí věnuje aktivně také IQ Roma servis, z.s., a to v rámci projektu Zaostřeno na rodinu v Jihomoravském kraji, díky kterému vznikl i tento text.

Konkrétní situace vhodné ke svolání IPK:

- potřeba zmapovat, jak se dítě cítí v rodině nebo ve škole,
- potřeba naplánovat změny v životě dítěte (např. změna pečující osoby, změna místa bydlení nebo školy apod.),
- obtíže dítěte ve škole,
- výchovné obtíže,
- naplánování kontaktu dítěte v pěstounské péči nebo ústavním zařízení s vlastní rodinou,
- naplánování přechodu dítěte z rodiny do náhradní péče nebo obráceně,
- porozvodové či porozchodové neshody, které zasahují do prospívání dítěte.

„Využití IPK vnímám jako veliké plus v případech, než třeba dojde k soudnímu jednání, než jsou děti svěřeny do jiné péče nebo pokud jsou tam výchovné problémy. U starších dětí pro jejich pochopení toho, co by se stalo, kdyby se nechovaly dle nastavených pravidel. Z mého pohledu mám zkušenost, že to u těch rodin prostě zafungovalo a ta situace se zlepšila.“
(pracovnice OSPOD)

V některých případech je potřeba zvážit vhodnost využití IPK, praxe však ukazuje, že pokud je kladen dostatečný důraz na přípravu, tak je nástroj využitelný i v obtížnějších situacích. Jedná se např. o konfliktní vztahy mezi účastníky, traumatické zážitky, nemotivovaná rodina apod. V těchto situacích je třeba věnovat větší pozornost nejen přípravě dítěte, ale také ostatních dospělých účastníků a výběru vhodného prostředí.

„Je mi 14 let a moje problémy začaly, když mi bylo asi 12. Setkání se konalo kvůli mému docházce do školy. Vlastně jsem trpěla panickou úzkostnou poruchou a nedokázala jsem dojít sama až do školy, takže se tato interaktivní případová konference konala, abychom přišli na to, jak mi pomoci a zařídit, abych dokázala zase chodit do školy.“
Magda, 14

V čem je IPK jedinečná

- Setkání probíhá v neformálním prostředí.
- Dítě má k dispozici svého průvodce.
- Před i během setkání hraje oblíbená hudba dítěte.
- Dítě má možnost vybrat pro sebe i ostatní občerstvení.
- Témata všichni účastníci společně zapisují na velké papírové archy nalepené na zdi.
- Dítě určuje témata, která se budou řešit jako první.
- Postup umožňuje soustředit se na řešení budoucnosti dítěte, upozaduje konflikty a vracení se do minulosti.

Principy IPK

- **Základem jednání je nejlepší zájem dítěte.**
- **Samotné IPK předchází důkladná příprava dítěte.**
- **Názory, pocity, návrhy dítěte mají stejnou váhu jako názory dospělých a jsou respektovány.**
- **Setkání je pro dítě dobrovolné.**
- **Setkání probíhá v bezpečném prostředí a vzájemné důvěře.**
- **Dítě zapojujeme do hledání řešení.**
- **Důvěřujeme dítěti a rodině, že s podporou odborníků naleznou vlastní řešení situace.**
- **Zaměřujeme se na potřeby dětí místo na rodičovské chování či selhání.**
- **Vycházíme z toho, co se daří, co v životě dítěte a rodiny funguje.**

Přehled jednotlivých účastníků procesu IPK a jejich role

Vždy je třeba zajistit účast důležitých osob nejen z řad odborníků, ale především z rodinné sítě dítěte. Počet účastníků se může lišit pro daná případová setkání, ale neměl by zpravidla přesáhnout 12 osob. Pro setkání je stěžejní vytipovat zástupce, kteří mají pro řešení situace přednostní význam.

Při přípravě IPK dbáme na to, aby nevznikla velká nerovnováha mezi počtem odborníků na jedné straně a rodinnými členy na straně druhé. Dáváme přednost účasti osob z přirozené podpůrné sítě dítěte.

Z naší praxe:

IPK se chtěli účastnit třídní učitelka, ředitel, výchovná poradkyně a vychovatelka z družiny. Organizátor požádal školské pracovníky, zda mohou na setkání vyslat jednoho zástupce, který pak předá informace ostatním.

Zadavatel – svolavatel

Svolavatelem či zadavatelem bývá jako u běžné PK garant práce s rodinou, tedy OSPOD. Na základě znalosti aktuální situace v rodině koordinuje a síťuje pomoc a práci dalších odborníků. Je to právě OSPOD, komu pomáhá IPK při vytváření a aktualizaci individuálního plánu péče o dítě. U běžných PK svolavatel většinou setkání i organizuje. Pokud je iniciátorem někdo jiný (pracovník neziskové organizace, zdravotnického zařízení, školy apod.) a rodina je v evidenci OSPOD, je nezbytné spolupracovat s pracovníkem OSPOD a domluvit se na dalším postupu a rozdělení rolí.

Organizátor

Úkolem organizátora je zajistit přípravu a účast všech důležitých lidí v okolí dítěte, kteří mohou pozitivně ovlivnit průběh setkání a následné uskutečnění plánu (rodiny i odborníků). Organizátor pohlídá, aby všichni účastníci dostali včas potřebné informace, někdy stačí telefonický kontakt, pokud je to však možné, je vhodné před IPK setkání osobní. Vzhledem k mírným odlišnostem a náročnosti přípravné fáze IPK může být organizátorem buď najatý vyškolený odborník nebo pracovník neziskové organizace, která rodině poskytuje sociální službu (oba zároveň mohou připravovat i dítě samotné, být tedy i v roli průvodce dítěte). V případě, že zadavatel metodu zná, může účastníky připravit i sám (jako se často děje u klasických PK).

Organizátor dále zajišťuje vhodné místo pro IPK. Lze využít prostory komunitních, rodinných nebo mateřských center, kulturních domů nebo společenských místností jiných neziskových organizací. Vhodnější jsou prostory, které již svou podstatou navozují neformální atmosféru a jsou přátelské k dětem. V poslední době však taková místa nacházíme i na úřadech, na pracovištích OSPOD, která mají vybavenou herní místnost.

Facilitátor

Některé role během přípravné i realizační fáze IPK lze různě kombinovat či kumulovat, avšak ne v případě facilitátora. Jako při vedení běžné PK je i zde třeba nezávislého, nestranného a emočně neangažovaného člověka. Facilitátor je zodpovědný za průběh jednání, tedy za proces, nikoliv za jeho obsah. Využívá během vedení setkání běžné facilitační dovednosti, které doplňuje specifickými znalostmi o IPK. Vzdělávání pro facilitátory IPK nabízí organizace Amalthea, z.s.

Činnosti facilitátora

- Před setkáním nachystá velké papírové archy označené nadpisy jednotlivých řešených oblastí, které jsou vždy stejné, jen se mění jméno dítěte (viz kapitola Co se děje během IPK¹).
- Připraví barevné hlasovací puntíky, barevné fixy, knížku pro dítě „Moje setkání“, vyplněný jednostránkový profil.
- Na setkání chystá společně s organizátorem a dítětem místnost, zasedací pořádek, hudbu, občerstvení a některá témata na flipcharty.
- Uvítá příchozí a představí jim prostory.
- Vede celé setkání (dohlíží na strukturu, pravidla, dává účastníkům slovo).
- Během setkání pomáhá účastníkům se zapisováním na flipcharty.
- Po IPK přepisuje plán a rozesílá všem účastníkům (po domluvě tak může učinit i organizátor).

Dovednosti facilitátora

- Umí navodit přátelskou, tvůrčí a neformální atmosféru.
- Pracuje s časem tak, aby účastníci měli dostatek prostoru pro vyjádření a zároveň se témata nezacyklila a setkání vedlo k vytvoření plánu.
- Zajišťuje všem účastníkům prostor k vyjádření.
- Speciální pozornost věnuje dítěti.
- Strukturuje – pojmenovává jednotlivé fáze.
- Vrací skupinu k cíli setkání – proč jsme se sešli.
- Pomáhá skupině vyjasňovat nesrozumitelné výroky či témata.
- Shrnuje, čeho bylo dosaženo.
- Přistupuje s respektem ke všem účastníkům.
- Klade otevřené otázky.

¹ Nadpisy oblastí jsou obvykle připravené zalaminované na kartách A4. Před setkáním facilitátor vždy jen nadpisy rozmístí na archy a změní jméno dítěte.

Odborník

Odborníci a jejich vyjádření či nabídka pomoci a spolupráce rodině je nedílnou součástí IPK. Je třeba zvážit jaké odborníky na setkání přizvat. Nejčastěji jsou to zástupci služeb či organizací, které mají rodinu již v péči nebo mohou v budoucnu svoji pomoc nabídnout. Jsou to sociální pracovníci, učitelé, psychologové, pracovníci ústavních zařízení, terapeuti, speciální pedagogové, pediatři...

„Byla tam moje kamarádka Tereza z Peer Programu kterou mi zařídilo SVP, ve kterém jsem byla několikrát hospitalizována na tři měsíce. Byla tam moje ředitelka, a moje třídní učitelka, která je doopravdy velice hodná a milá paní. Potom tam byla paní z SVP, která byla vlastně druhým odborníkem který se mě hned po mém kurátorovi ujal, a samozřejmě tam byl i můj kurátor, bez kterého by se toto setkání nekonalo.“

Magda, 14

Průvodce dítěte

Průvodce dítěte je předem určená osoba, která dítě provází celým procesem, a to od přípravy až po samotnou realizaci. Tato osoba přichází na IPK hájit zájmy dítěte a být mu oporou během celého setkání. Průvodce by se měl na dění kolem sebe dívat dětskýma očima a být jakýmsi tlumočnickem mezi světem dospělých a světem dětí, pokud je to nutné. Průvodce by měl předem znát názory a přání dítěte a být dítěti nápomocný s jejich zprostředkováním na samotném setkání či zajišťování dostatečného prostoru pro jejich sdělování.

Průvodcem dítěte může být externí odborník – vyškolený profesionál, kterého si objedná přímo pracovník OSPOD na základě dojednaného kontraktu, nebo se může jednat o odborníka, který má k dítěti nejbližší (jeho psycholog, pracovníce sociálně aktivizační služby apod.), a který je s metodou IPK obeznámen.

Zároveň se ale na IPK velmi často setkáváme s tím, že děti mají k dispozici podpůrnou osobu ze své vlastní sociální sítě – přátel či rodinných příslušníků. Tato osoba někdy může velmi dobře dítě podpořit na samotném setkání (průvodce pak může mít na setkání pasivnější roli).

Hlavní úkoly průvodce

- Podává dítěti informace.
- Připravuje se s ním na setkání.
- Na setkání je dítěti k dispozici při zapisování témat na archy (odkazuje se přitom na knížku *Moje setkání, se kterou společně pracovali v přípravě*).
- Umožňuje dítěti vyjádřit svůj názor a být slyšeno.
- Vrací diskuzi k dítěti.
- Dbá o pohodlí a bezpečí dítěte.
- Vysvětluje dítěti informace či situace, kterým nerozumí.
- Pomáhá případně dítěti odejít, pokud si to přeje.
- Nesděluje a neprosazuje své názory a postoje.

„Na setkání se dostavili téměř všichni, které jsem pozvala. Samozřejmě tam byla moje rodina, takže máma, táta a samozřejmě moje sestra která tam vlastně hrála roli mé opory a bez ní bych tam nedokázala říct nahlas spoustu věcí, které jsem měla hluboko v sobě.“

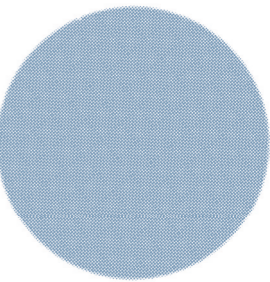
Magda, 14

Rodinní příslušníci

Rodinou pro účely této metodiky rozumíme rodiče, sourozence, pěstouny, ale i širší rodinu či rodině blízké lidi (přátelé, sousedé, vedoucí oddílu, duchovní, kmotři dítěte atd.) Účast rodinných příslušníků je obvykle zcela zásadní pro úspěch a efektivitu případové konference. Pokud se snažíme o změnu v životě dítěte a zlepšení situace v rodině, je nezbytné, aby se rodina stala aktivním partnerem při spolupráci a v procesu změny.

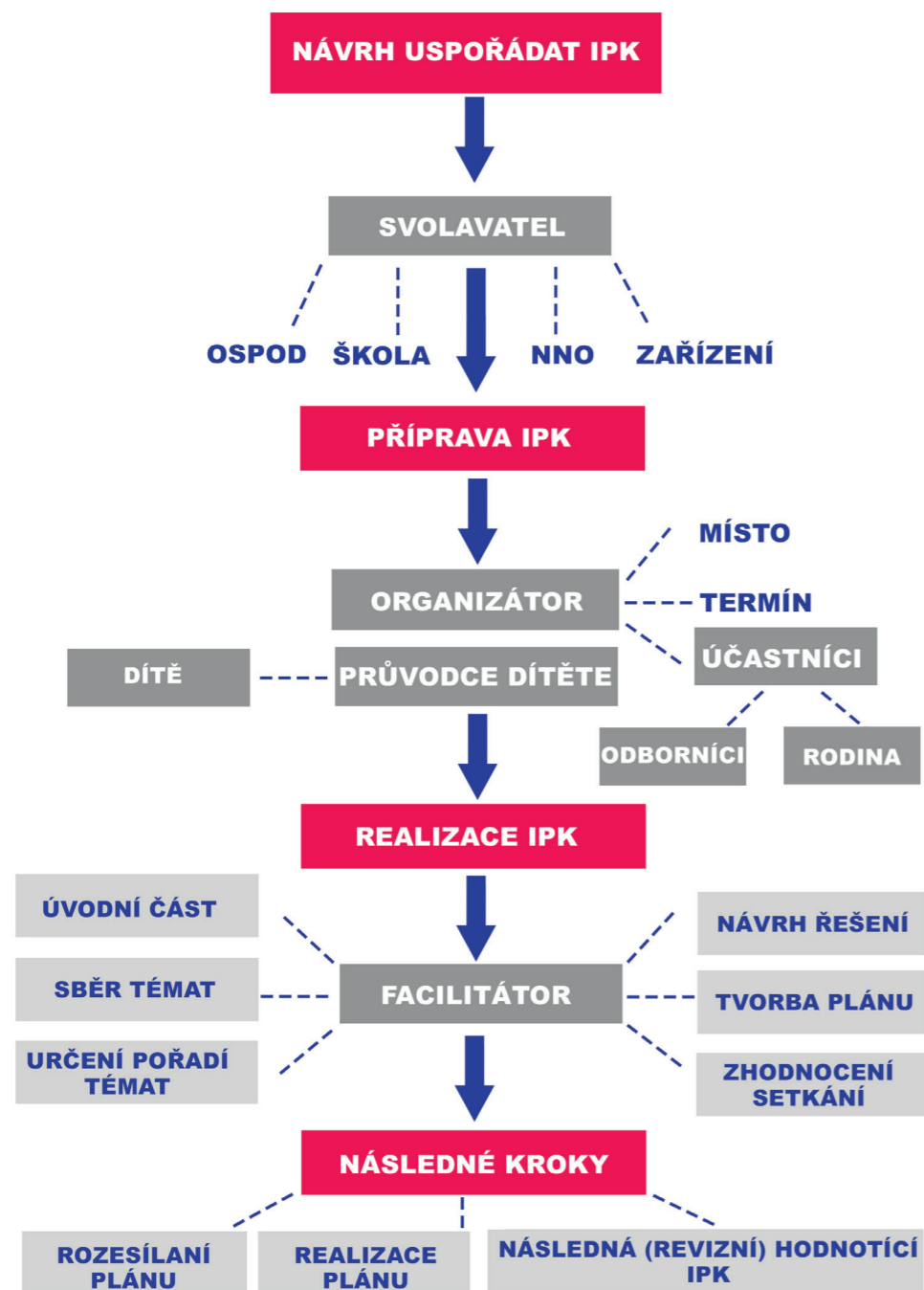
Děti

Účast dětí na PK je stále velmi diskutovaným tématem. V případě IPK participaci dítěte nevnímáme jako pouhou fyzickou přítomnost, ale hledáme různé formy zapojení konkrétního dítěte dle dané situace. Podoba zapojení dítěte do procesu může být velmi různorodá, a vždy záleží na přípravě a vyjádření dítěte, jakou má představu.

V následujícím výčtu uvádíme nejčastější formy zapojení dítěte během IPK:

- Dítě je po celou dobu přítomno, aktivně a samostatně se zapojuje.
- Dítě je po celou dobu přítomno, zapojuje se s podporou průvodce.
- Dítě je po celou dobu přítomno, je pasivní a jeho názory z přípravy tlumočí průvodce se svolením dítěte.
- Dítě není přítomno, proběhne příprava a názory dítěte předává s jeho souhlasem na setkání průvodce či svolavatel.

Jednotlivé fáze IPK

Průběh IPK v jednotlivých krocích znázorňuje schéma vlevo.

Návrh uspořádat IPK

Zadavatelem (svolavatelem), tedy tím, kdo dává podnět ke svolání setkání, je v České republice většinou pracovník OSPOD. Může jím ale být kdokoliv, kdo je s rodinou v kontaktu – pracovník organizace, která rodině poskytuje podpůrné služby, ale i např. školské zařízení. Potřebu setkat se, vyslechnout a zapojit dítě může mít také někdo z rodiny či její sítě. Pokud je ale rodina v evidenci OSPOD, je potřeba pracovníka OSPOD do IPK zahrnout.

V případě, že se ohledně využití nástroje IPK vynořují obavy či nejasnosti, je vhodné konzultovat situaci v týmu např. s pracovníkem sociální služby pro rodinu, psychologem nebo organizátorem IPK, který již má s tímto typem setkání zkušenost.

Nabídka rodině a dítěti

Rodinu nejčastěji s IPK seznamuje pracovník OSPOD, může však toto delegovat na pracovníka sociální služby, který je v kontaktu s rodinou častěji a využít tak již navázané důvěry. Přípravu účastníků poté přebírá organizátor.

Na začátku celého procesu je potřeba vyjasnit si role a úkoly – kdo bude zodpovědný za přípravu rodinných členů, dítěte a odborníků.

Přípravná fáze IPK

Příprava všech účastníků, organizačních záležitostí a místa konání je časově náročná, ale přesto pro budoucí úspěšné setkání naprosto klíčová fáze. V praxi zpravidla tento úkol přebírá organizátor procesu (většinou tuto roli zastává objednaný, vyškolený odborník z NNO, případně OSPOD) nebo jsou dle dohody k přípravě přizváni další pracovníci (učitel, vychovatel, pracovník zařízení, klíčový pracovník NNO, atd.) Ukazuje se, že kvalitní příprava výrazně zvyšuje pravděpodobnost účasti důležitých osob, usnadňuje průběh IPK a eliminuje nedorozumění ohledně účelu konání.

„Z mého pohledu je příprava rozhodně dobrá investice do toho, aby ta případová konference proběhla co nejlépe.“
(pracovnice OSPOD)

Příprava dítěte

Přípravu dítěte provádí průvodce dítěte. Tím může být samotný organizátor, nebo se může jednat o odborníka, který má k dítěti nejbližší (jeho psycholog, pracovníce sociálně aktivizační služby apod.). Dítě společně s průvodcem vyplňuje knížku „Moje setkání“, která hravou formou pomůže zmapovat přání a názory dítěte. Spolu vytváří tzv. jednostránkový profil, tj. pozitivní charakteristiku² dítěte. Průvodce při zjišťování názorů využívá pomůcky (komunikační bedna – hračky, výtvarné a tvořivé pomůcky, barevné šablony, tématické knihy, karty – např. Moře emocí) a hry. Komunikaci pracovník vždy přizpůsobuje věku a schopnostem dítěte. Domníváme se, že je možné IPK zorganizovat pro jakkoli staré dítě, jen se vždy bude lišit průběh přípravy a zapojení dítěte během setkání. Každé dítě se může svým způsobem vyjádřit k tomu, co ho zajímá, kdo je pro něho důležitý, co by chtělo změnit, jak může trávit svůj volný čas, s kým by si přálo aktivity realizovat.

„Já jsem se několikrát setkala s pracovnící neziskové organizace IQ Roma servis, která mě na setkání připravovala. Dala mi knížečku Moje setkání, do které jsem psala různé věci. Psala jsem tam moje tři cíle do budoucna, psala jsem tam některé věci, kterých se bojím, a věci, které se mi daří. Připravovala jsem si společně s pracovnící témata, o kterých bych na setkání chtěla mluvit. Tím jsem byla víc připravená a měla jsem potom na setkání menší trému. Během přípravy jsme probírali i pravidla, která tam byla, a i ta, které jsem tam chtěla já. Aby se nikdo nehádal a nepřerušoval, takže jsme vlastně probíraly taková pravidla, aby se tam každý cítil příjemně. Většina těch pravidel už tam byla a já jsem se všemi souhlasila, a navíc jsem tam nějaká dodala, aby se nikdo necítil nijak utlačován.“ Magda, 14

Dítěti je nabídnuta možnost výběru hudby a občerstvení. Přání týkající se konkrétního jídla a pití tlumočí organizátor rodině, která občerstvení dle svých možností zajistí.

Dítě by mělo mít možnost spolupodílet se na rozhodování o tom, kdo na setkání přijde. Děti mají často jasnou představu o lidech ve svém okolí, kteří je mohou nějak podpořit. Velmi se osvědčila společná tvorba pozvánek s dětmi pro rodinné účastníky setkání. Je zcela na dítěti, jak budou pozvánky vypadat. Pozvánky

² Jednostránkové profily (Amalthea) <http://bit.ly/IPKprofily>
Pracovní listy pro práci s dětmi (Lumos): <http://bit.ly/pracovnilisty>
Informace ke komunikační bedně: <http://bit.ly/komunikacnibedna>

je pak možné přiložit k oficiální pozvánce na IPK, kterou obdrží všichni účastníci.

Dítě také dostane možnost určit zasedací pořádek na IPK či se podílet na přípravě samotné místnosti před konáním setkání, pokud je to časově a technicky možné.

Více informací k přípravě lze nalézt v metodickém materiálu – Společné setkání a Komunikační bedna, kterou vytvořila organizace Latus³ pro rodinu.

Co pomáhá při komunikaci s dítětem?

PROSTŘEDÍ – Zajištění příjemného místa a soukromí.

BEZPEČÍ A VZTAH – Představit se, uvést něco o sobě, informovat, proč tu jsem, co se bude dít. Vzájemné poznávání pomáhá budovat vztah – najít společná témata mezi dospělým a dítětem.

DŮVĚRA – S dítětem je domluveno, jaké informace mohou zůstat důvěrné a s jakými bude dále pracováno.

RESPEKT – Vzájemný respekt mezi dospělými a dětmi posiluje důvěru.

HRA – Pastelky, papíry, zvířátka – maňásci, hračky, obrázky, pracovní archy – strom života, opuštěný ostrov...

PŘIZPŮSOBENÍ SE – Dospělý si např. sedne k dítěti na zem, na malou židličku, přizpůsobí hlas a mimiku, aby se dítě cítilo příjemně.

ZÁJEM – Vyjádřit zájem o dítě, o jeho záliby.

EMPATIE – Dávat najevo porozumění, umět naslouchat, být s dítětem tady a teď, udělat si čas, uznat jeho pocity.

Jak vést rozhovor s dítětem?

- Mluvíme v jednoduchých větách a jazykem, kterému dítě rozumí.
- Dáváme dítěti dostatek času na odpověď.
- Necháme dítěti prostor, aby mohlo také pokládat otázky.
- Opakujeme sdělené a ověřujeme si, zda dítě rozumí.
- Nebojíme se zeptat na věci, které nevíme.
- Klademe otevřené otázky.
- Oceňujeme a motivujeme, aby se komunikace dále rozvíjela.
- Vyvarujeme se kritiky, hodnocení, napomínání, poučování, moralizování a slibování nemožného a poskytování nevyžádaných rad.
- U malých dětí se vyvarujeme sarkasmu a ironie (nerozumí jim).

³ Metodický manuál ke Společnému setkání a komunikační bedně: <http://bit.ly/metodickymanual>

KAROLÍŇKA ♥

Co je na mně skvělé

je uměvava'
kresně zpíva'
je hodná'
pomáha'
mamince
staré se
o Tonda
pomáha'
cestrě

Co mě těší

Když si hraju
se sestřičkou
Když chodím ven s Tonou
zpívám! ve sboru
kamardci
pizza

Jak mi můžete pomoci

Měně se hdat
Učit se se mnou

Více nápadů, tipů a informací o komunikaci s dítětem či vedení rozhovoru naleznete např. v publikaci *Vedení rozhovoru s dítětem*⁴

Příprava rodiny a ostatních účastníků

Obvykle jsou nejdříve připravovány pečující osoby dítěte a dítě, které se může vyjádřit k tomu, jaké další lidi chce na své setkání přizvat. Následuje příprava všech ostatních budoucích účastníků.

Účastníci IPK obdrží tyto informace:

- důvody pro uspořádání IPK,
- kdo všechno na setkání bude přítomen,
- jak dlouho bude IPK trvat,
- kde se bude setkání konat,
- jak bude setkání probíhat – specifika (hudba, občerstvení, uspořádání sezení do půlkruhu, zapisování barevnými fixami na velké papíry, zapojení všech účastníků, postavení dítěte na IPK),
- pravidla jednání na IPK.

Budoucí účastníci mohou také přijít s nápadem, koho dalšího by bylo vhodné pozvat a dostanou prostor sdělit organizátorovi případné obavy či připomínky.

Pro snazší přiblížení účelu a průběhu IPK účastníkům je vhodné využít informační letáky se základním, srozumitelně sepsaným vysvětlením tohoto typu setkání.

Příprava odborníků

V neposlední řadě je důležité neopomenout přípravu všech přizvaných odborníků, kteří zpravidla znají pouze případové konference a mohou mít vytvořenou představu, jak takové setkání probíhá. Je potřeba zdůraznit principy IPK a také rozdíly oproti klasické případové konferenci.

„Musím říci, že jsem na některé případové konference vzala i kolegy a ti byli úplně konsternováni, že má dítě přednost. Tím chci jen říci, až bude někdo připravovat účastníky interaktivní případové konference, nevynechejte ani úředníky OSPOD, protože pro ně je velmi těžké přijmout, že má dítě přednost, ale přitom o to dítě tady jde. A je třeba, aby tomu všichni rozuměli.“
(pracovnice OSPOD)

⁴ Vedení rozhovoru s dítětem: <http://bit.ly/vedenirozhovoru>

Co se děje bezprostředně před IPK

Před IPK přijíždí facilitátor (popř. společně s organizátorem) na setkání o 30–45 min dříve a připravuje místnost – nalepí papírové archy a nápisy na zed', židle rozestaví do půlkruhu tak, aby všichni viděli na papíry.

Facilitátor (popř. organizátor) dopředu napíše na velké papíry některé zjištěné a odsouhlasené informace, které během přípravy dítě či dospělí sdělili:

- vypíše, co se ostatním na dítěti líbí, co je v jednostránkovém profilu – pozitivní vlastnosti dítěte, co ho baví, případně jakou potřebuje podporu či pomoc,
- pustí hudbu, kterou si dítě vybralo (účastníci přicházejí za zvuků zvolené hudby),
- pokud si to dítě a rodina přeje, nalepí fotografie dítěte,
- ujistí se, že dítě má vše, co potřebuje,
- projde s dítětem knížku „Moje setkání“ – zeptá se, zda je možné využít všechny informace z knížky.

Pokud je možné, aby se dítě na IPK dostavilo dříve, mohou místnost připravit společně s facilitátorem či organizátorem. V praxi se však stává, že dítě přiváží rodina nebo např. někdo ze zařízení zpravidla na přesný čas začátku IPK. Facilitátor může tedy dítě zapojit do přípravy alespoň symbolicky drobnou pomocí – např. společně naservírují dovezené občerstvení, nalepí na připravené flipchartové papíry fotografie apod.

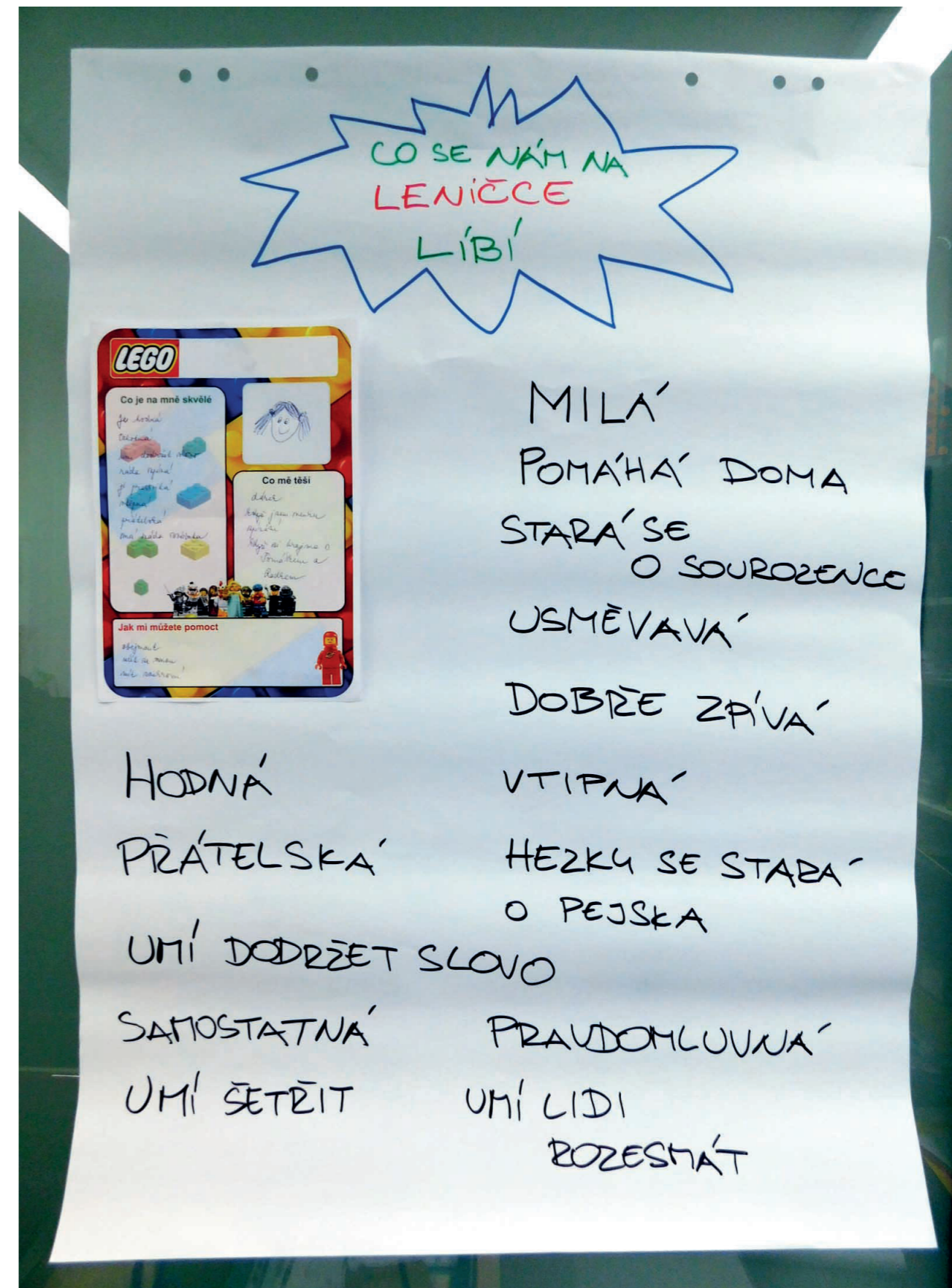
Facilitátor či organizátor přivítají všechny účastníky, seznámí je s prostory.

Co se děje během IPK

Facilitátor, který setkání koordinuje a vede, provází slovem celou IPK. Stejně tak jako klasická případová konference má i IPK svou jasnou strukturu a jednotlivé fáze, které mají poměrně jasná pravidla a logicky na sebe navazují.

Úvodní část

- Přivítání – sdělení důvodu setkání a shrnutí informací o průběhu IPK.
- Podepsání prezenční listiny a závazku mlčenlivosti.
- Představení všech účastníků – každý sdělí, co se mu na dítěti líbí, co na něm obdivuje, a facilitátor tyto vlastnosti dopíše na připravené velké papíry.
- Shrnutí základních pravidel, odsouhlasení skupinou účastníků.
- Představení záhlaví papírových archů s uvedením konkrétních příkladů.
- Úvodní část zpravidla trvá cca 15–20 min.

Sběr témat

Facilitátor požádá všechny účastníky, aby si vzali fixy (každý jinou barvu, aby bylo zřetelné, či postřeh je napsán) a zapisovali na archy papíru označené nadpisy jednotlivých řešených oblastí (jsou vždy stejné, jen se mění jméno dítěte) své názory, důležité informace a témata, která chtějí řešit:

Nadpisy jednotlivých řešených oblastí

- Co je pro dítě důležité právě teď?
- Co je pro dítě důležité do budoucna?
- Co v životě dítěte funguje / nefunguje?
- Jakou podporu dítě potřebuje pro zajištění zdraví a bezpečí?
- Na co bychom se ještě chtěli zeptat?

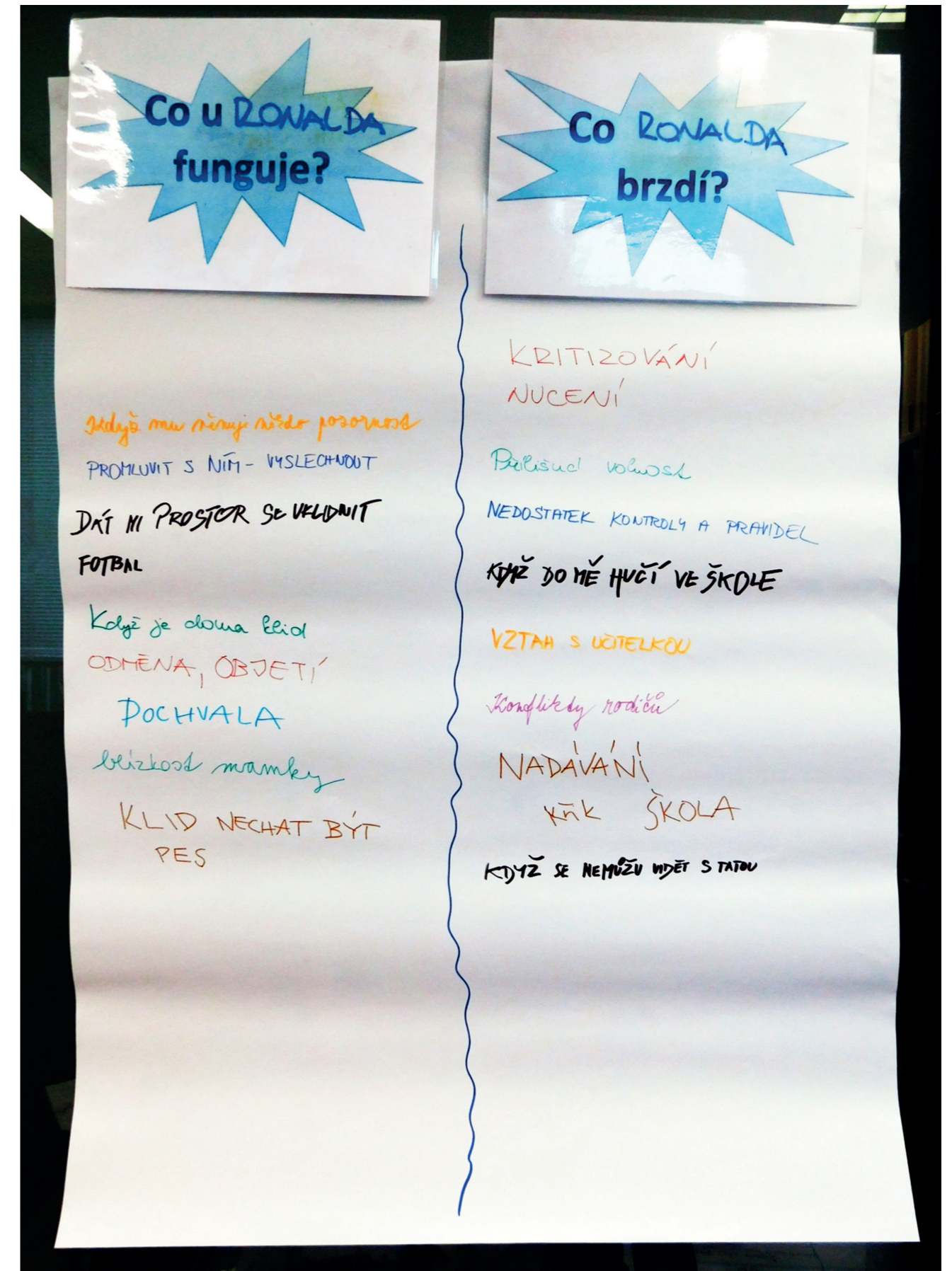
Na práci je vhodné pustit tlumeně hudbu, kterou si dítě vybralo.

Facilitátor je k dispozici účastníkům setkání, a pokud si nevědí rady, jak mohou konkrétní téma či názor formulovat, nabízí jim pomoc. Zpočátku mohou mít někteří účastníci zábrany psát na papíry, mohou mít obavy nejen z toho, že nedokáží dobře formulovat své myšlenky, ale také z toho, že udělají pravopisnou chybu.

Z naší praxe:

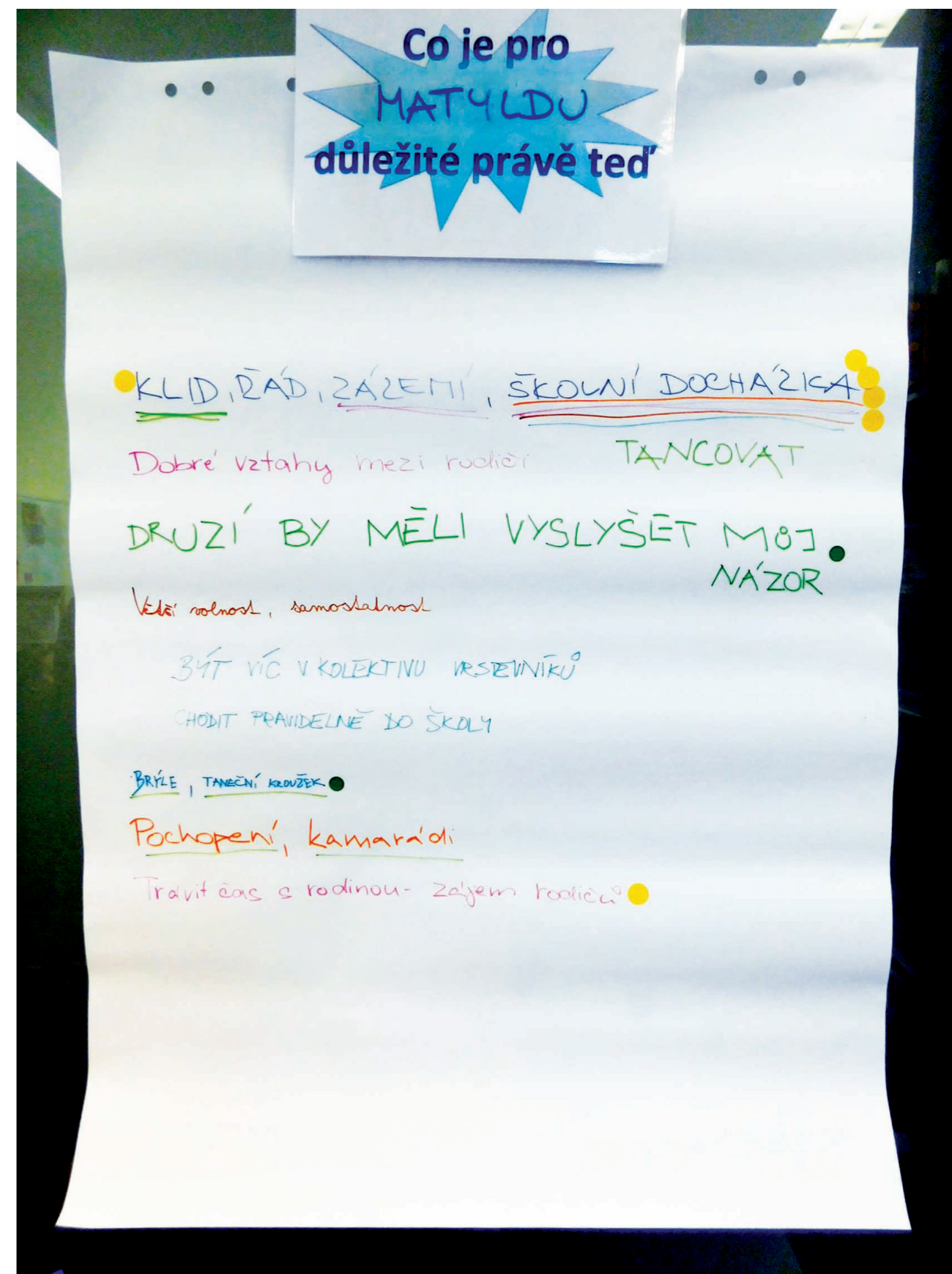
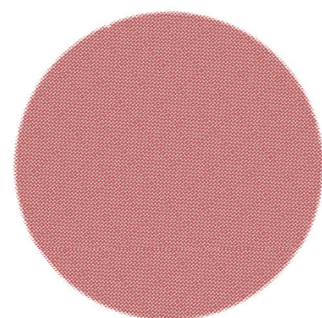
V praxi se osvědčilo, když facilitátor vyhlásil „amnestii na hrubky“ jak pro děti, tak pro dospělé. Pomáhá také, když facilitátor klade otázky a pak povzbudí přítomné, aby odpovědi, které mu sdělili, zapsali sami. Přítomní odborníci mohou jít příkladem, když začnou psát a také povzbudí přítomné. Dítě má k dispozici průvodce, informace čerpají společně z připravené knížky „Moje setkání“ a dalších připravených materiálů – vyplněných šablon apod.

Počáteční zábrany se obvykle daří během chvíle rozptýlit a celá skupina pak soustředěně píše na papíry na zdi.

Rodinní příslušníci i děti často přicházejí s velmi originálními a dobrými nápady, někdy dokonce v kontrastu s pracovníky, kteří mohou sklouzávat k univerzálním nebo stereotypním radám. Jednou z výhod psaného projevu je, že pisatelé se často zamýšlí nad tím, jak heslo či větu formulovat, aby neublížili druhému. Jsou si vědomi toho, že vše napsané budou mít na očích všichni přítomní a také během přemýšlení o způsobu formulace mají více času, než když mohou slova pod tíhou emocí vyslovit ihned. Odborníci, kteří měli možnost facilitovat klasickou a interaktivní případovou konferenci, zmiňovali psaní jako výhodu a srovnávali, že v mluveném slovu zaznívají na konferencích častěji zraňující emotivní výroky.

Tato část trvá obvykle cca 15–20 min.

PLÁN

KDO	CO	KDY
BRÁCHA TONÍK MAMKA, TÁTKA	MÍT SVŮJ POKOJ - POKOJ TEĎ NEMÍ MOŽNÝ (FINANČE) - DAVID MUŽÍTE NA UČENÍ KUCHYŇ + V NA DVEŘE DÁ NÁPIS "STOP" NEBUDE CHODIT DO KUCHYŇE, KDYŽ SE DAVID BUDE UČIT	DO TÝDNE
MAMKA, TÁTKA	POŘÍDÍ DAVIDOVI MALÝ STŮL	DO PŮL ROKU
DAVID	POMÁHÁNÍ RODIČŮM BUDE VÍCE POMÁHAT DOMA (VYNAŠENÍ KOŠE, VYSÁVAČI, MYTÍ NÁDOBÍ)	MAMINKA ŘEKNE KDY BUDE POTŘEBA
DAVID TATÍNEK	INTERNET - ZÁVISLOST BUDE NA INTERNETU → VE VŠEDNÍ DNY MAX DO 20 h. → O VÍKENDU MAX. DO 22 h. ZAJISTI VYPNUTÍ WIFI PODLE STAN. ČASŮ	OD PŘÍŠTÍHO TÝDNE DO PŘÍŠTÍHO TÝDNE
TATÍNEK TÁTA + MÁMA	BUDE DAVIDA VOZIT NA TRÉNINGY VEZMOU DAVIDA I TONÍKA NA VÝLET	2x TÝDNĚ 1x MĚSÍČNĚ

Určení pořadí témat

Facilitátor přečte vše, co se na flipchartových papírech objevilo, výroky však nekomentuje. V případě, že by někdo psanému neporozuměl, vznesl dotaz k tomu, kdo postřeh napsal a požádá ho, aby vysvětlil ostatním obsah sdělení.

Všichni účastníci dostanou tři barevné samolepky (např. puntíky), dítě má odlišnou barvu než všichni ostatní. Každý těmito samolepícími štítky označí témata dle svého uvážení, která chce prioritně řešit.

Tato část zabere asi 5-10 minut času.

Facilitátor sečte „body“ u jednotlivých témat a dle toho určí pořadí, v jakém budou řešena. Pokud se objevuje mnoho informací, facilitátor je uspořádá do přehledných celků.

Témata označená dítětem mají přednost bez ohledu na počet hlasovacích puntíků a začíná se tedy vždy tím, co je důležité pro dítě.

Návrhy řešení a tvorba plánu

Facilitátor se skupiny doptává na jednotlivá témata, která jsou v této části probrána více do hloubky. Postupuje od priorit dítěte ke všem označeným tématům. V této fázi jsou již často navrhovány konkrétní kroky a nápady řešení, které facilitátor zaznamenává. Společně se vytváří plán, který musí být jasný, konkrétní, termínovaný, kde každý ví, co má za úkol.

K větší přehlednosti je vhodné využít předem připravenou tabulku (viz obrázek na následující straně)

Dítě má možnost vstupovat do procesu a ovlivňovat ho. Jedná se o živý proces, kde jsou aktivní všichni účastníci, způsob jednání je vždy pro dítě srozumitelný, aby pochopilo, co se děje a jak se bude situace řešit. V této fázi je velmi důležitá role průvodce dítěte.

Tato část je náročná nejen časově (cca 45 min), ale i psychicky, na účastníky jsou kladeny zvýšené nároky, kdy musí vyvinout největší aktivitu a vymýšlet řešení, často se již dostavuje únava.

Facilitátor by měl být citlivý k dynamice skupiny a umět ji využít k tvorbě plánu. Někdy je v této chvíli nutné udělat krátkou přestávku.

Na konci setkání

Facilitátor shrne vytvořený plán, znovu se ujistí, zda je srozumitelný pro všechny, včetně dítěte. Zeptá se, zda zůstávají ještě nějaké otázky či připomínky. Vzne se dotaz, jak a kdy chce skupina plán vyhodnotit a případně se hned naplánuje revizní setkání.

Facilitátor vyzve všechny účastníky, aby se pod plán podepsali.

Každý je postupně požádán, aby sdělil ostatním, co na setkání oceňuje. Facilitátor poděkuje dítěti a vybere jeden konkrétní jeho příspěvek, který zvlášť ocení.

Informuje pak všechny, do kdy (facilitátor nebo organizátor) přepíše plán a také, že všechny popsané archy vyfotí a zašle včetně originálního zápisu plánu s podpisy účastníků.

Dítěti nabídne, že si může popsané archy vzít s sebou (pokud dítě nabídku využije, facilitátor si je předtím vyfotí).

„Na setkání je vlastně všechno přizpůsobeno dítěti/teenagerovi o kterého se jedná, tak aby mu tam bylo příjemně. Na tomto setkání se klade obzvláště velký důraz na hlas samotného dítěte. Hned jak jsme vešli do místnosti, bylo tam pět velkých flipchartů, které byly popsány „Co se u Magdy daří“ „Co se u Magdy nedaří“ „Co Magda potřebuje teď“ „Co Magda potřebuje do budoucna?“

Na začátku mi vlastně úplně všichni řekli, co se jim na mě líbí, z čehož jsem byla naprosto v rozpacích, jelikož jsem to nikdy takhle nahlas neslyšela od nikoho. Potom se všechno představilo a facilitátorka nám všem rozdělila nějak barvy fixek, abychom všichni nepsali stejnou barvou. Potom nastal čas abychom psali na flipy. V ten moment se v místnosti pouštěla moje oblíbená hudba (což je jen tak mimochodem Zayn Malik). Každý jsme měli čas ke všemu něco napsat, potom jsme každý dostali tři samolepky ve tvaru kuličky. Ostatní je měli zelené, já je jako jediná měla červené, jelikož jak už jsem řekla, můj hlas tam byl nejdůležitější. A mluvili jsme o tématu, kde bylo nejvíce hlasů, ale zároveň i ten můj, což znamenalo že pro mě je to opravdu hodně důležité. Naše téma byly hádky našich rodičů, které mě opravdu hodně v mém životě ovlivňovaly. Nejlepší na tom ale bylo, že i když jsme vybrali téma tak vzdálené mému problému, dostali jsme se i k němu a nikdo vlastně nevěděl jak, prostě to všechno nějak přeběhlo a najednou se začalo řešit i vlastně to důležité v mém budoucím životě.“

Magda, 14

Co se děje po IPK

Po setkání facilitátor (nebo organizátor) přepíše plán, nekládá do něho nic navíc, ale zaznamená plán tak, jak se domluvilo na IPK. Připojí také fotografie všech popsaných flipchartových papírů. Plán rozešle všem přítomným účastníkům včetně dítěte a případně pozvaným nepřítomným osobám.

Nastává důležitá fáze realizace plánu. Někdy rodina po fázi nadšení může po prvních nezdarech vzdávat svoji snahu a potřebuje pomoc a povzbuzení, aby v nastartování změny vytrvala. Toto je rolí svolavatele a dalších odborníků, kteří s rodinou pracují. Pokud na IPK chyběla důležitá osoba, která s rodinou pracuje či patří do její sociální sítě, je vhodné jí se souhlasem rodiny seznámit s plánem a zapojit jí do spolupráce.

„Po setkání to bylo doma opravdu hodně napjaté protože mamka potřebovala vstřebať všechno co na setkání slyšela. Jenže to nebylo to největší haló. To největší haló se dostavilo když jsem měla jít do školy. Protože po cestě do školy jsem se najednou cítila tak strašně volná, měla jsem pocit svobody a toho že dokážu i létat v oblacích, a ano všechno je zatím zdánlivě v pořádku. Občas se ten strach znovu dostaví, ale ne, po tom všem se přece už nemůžu znovu vzdát.“

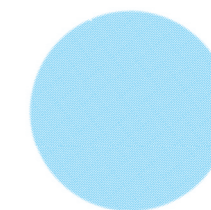
Magda, 14

V případě, že je domluveno revizní setkání, organizátor ho pomáhá po stanovené době svolat. Opakovanou IPK však může iniciovat kdokoliv z účastníků, nejčastěji se koná po 3–6 měsících po prvním setkání. Obvykle již není nutná tak důkladná příprava dospělých osob. Přípravě dítěte je však potřeba věnovat stejnou pozornost jako u prvního setkání. Vhodné je využít jiné pomůcky pro zjišťování názoru, aby dítě příprava bavila.

Šíření a nabízení IPK

Pokud chceme zavádět do praxe novou metodu, vyžaduje toto úsilí zpočátku mnoho času. Je zapotřebí vyhradit si prostor na představení přístupu kolegům, kteří zatím neměli možnost dozvědět se více informací. Důležité je mít důvěru vedení organizace, máme pak větší možnost působit na kolegy a přesvědčit je o smyslu pořádání IPK.

Podpořit zavádění inovativních postupů v sociálně – právní ochraně dětí umožňují nadační či firemní zdroje, ale také různé státní i evropské dotační

tituly, které většinou čerpají NNO formou projektů. Vzhledem k tomu, že se nároky na realizační proces až tolik neliší od klasické případové konference, je možné hradit facilitaci IPK ze zdrojů OSPOD. Zcela evidentní je větší časová a tudíž i finanční náročnost v přípravné fázi IPK. Pokud se ve vašem okolí nachází NNO, která již metodu IPK aktivně využívá, je velmi výhodné při dalším zavádění vzájemně spolupracovat.

Při informování o IPK se osvědčilo vysvětlování rozdílů mezi již známými PK a IPK a zdůraznění principů. Ukázalo se, že je dobré oslovit celá pracoviště OSPOD a další pracovníky z organizací, které mohou IPK iniciovat (neziskové organizace pracující s ohroženou rodinou, školy – školní psychologové, výchovní poradci, pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, organizace doprovázející pěstouny, ale i např. vedoucí pracovníky sociálních odborů, metodiky, pracovníky krajských úřadů, soudů).

Jak motivovat pracovníky OSPOD

Jako motivace zkoušet nové přístupy se nejvíce osvědčuje zejména šíření příběhů dobré praxe, kdy si pracovníci OSPOD vlastní pozitivní zkušenost předávají mezi sebou.

Věříme, že i tato metodika s konkrétními příklady poslouží k rozšíření IPK do české praxe. K většímu zapojování dětí do případových konferencí mohou posloužit propagační materiály jako jsou letáky, plakáty, videospoty, filmy, apod.

Jak motivovat rodinu

- Vysvětlit přínosy IPK (viz kapitola „Přínosy IPK“).
- Forma IPK – píše se na flipcharty, někdy je snadnější psát než mluvit.
- Nabídka podpůrných osob.
- Věnovat se obavám – Je něco, čeho se na setkání obáváte? Co je nezbytné k tomu, abyste na setkání přišel? Co by Vám pomohlo? Bude tam někdo, komu můžete věřit? Je někdo další, kdo by tam měl být?
- Pozvánka vytvořená dítětem.

„Bylo skvělé, že to pozvání přišlo od samotných dětí, protože to jsem nikdy nezažila. Cítila jsem se důležitá“ (pěstounka)

Přínosy IPK

Přínosy pro rodinu

Často rodiče sdělují, že byli překvapeni, jaká témata jsou pro jejich dítě důležitá. Rodiče se mohou v atmosféře bezpečí a s pomocí nezávislého facilitátora dozvědět více o tom, co jejich dítě trápí, jak mu mohou pomoci, kolik dalších lidí je do pomoci zapojeno a co nabízejí. Otevřená, respektující a efektivní komunikace nejen mezi dospělými, ale i dětmi může inspirovat ke změně zaběhnutých komunikačních rodinných modelů.

„I když nedošlo na setkání ke společnému řešení, pomohlo to k otevřené debatě mezi Aničkou, otcem a dcerou Katkou. Určitě se díky konferenci dohodneme na tom, co bude pro Aničku nejlepší řešení.“ (Matka třináctileté Aničky)

Přínosy pro dítě

Dítě je zapojené do rozhodovacího procesu o sobě samotném a získává dobrou zkušenost, že na řešení svých problémů není samo. Je tím nejen uplatněno jeho právo na vyjádření a na informace v záležitosti, která se ho týká, ale především zažije větší pocit autonomie a kontroly nad svým životem. Zmírní se jeho pocity bezmoci, strachu a viny za nastalou situaci. Dětem se líbí kultivovaná diskuze, kdy nejsou v podřízené roli (jako před komisí), ale jsou partnery. Dítě cítí, že jeho názor je slyšen a je považován za důležitý, což pomáhá posílit jeho sebevědomí. Pro děti je IPK prostor, kde mají možnost procvičit se v sociálních dovednostech, jako je vyjednávání, naslouchání, ale také respektování názoru jiných. Pokud jsou tématem IPK např. výchovné problémy, může IPK pomoci dítěti s převzetím dílu odpovědnosti za zlepšení situace.

„Mohla jsem si říct, co si přeji i svůj názor i jsem si mohla říct, co se mi líbí a co naopak ne. Dospělí mě vždy vyslechli, navzájem jsme si naslouchali.“ Kristýna, 13

Přínosy pro OSPOD

IPK pomůže pracovníkovi OSPOD efektivně zmapovat situaci v rodině, má možnost vidět vztahové interakce, společně s dalšími kolegy rodině poskytnout nabídku služeb a pomoci. Především však má možnost zjistit názor dítěte a zapojit jeho i rodinu do rozhodování. Nezůstává tak sám na plánování a rozhodování.

„Já jsem se pro interaktivní případovou konferenci nadchla asi před dvěma lety, kdy jsem na ní byla pozvaná. Nadchla jsem se pro ni, protože jsem viděla děti, které když vstoupily do místnosti, tak tam měly připravené pohoštění, všechno, co si přály. Na zdech visely papíry, kde nebylo o dětech nic špatného, bylo tam všechno, co mají rády, co jim jde, co je baví. Prostě opravdu všechny ty pozitivní věci, které děti daly dohromady. Byla jsem nadšená i z toho, že se ty věci před tím dítětem neprobírají, ale píší se na papíry a pouští se muzika. Musím říct, že to bylo úžasné, protože jsem tam měla možnost vidět interakci mezi dítětem a rodičem. Bylo to skvělé, protože vy vidíte, jak toho rodiče dítě zajímá, vidíte, jestli rodič vnímá přítomnost dítěte, jak vůbec funguje celá rodina. Neměla jsem prostor, abych si připravovala děti na takové případové konference, ale připravovala mi je pracovnice neziskové organizace.“
(pracovnice OSPOD)

„Přestože na IPK nedošlo mezi rodiči k dohodě, měla jsem možnost dozvědět se, jak to vidí děti, co si přejí a usnadnilo mi to jejich zastupování u soudu.“
(pracovnice OSPOD)

Z naší praxe:

Na IPK se dostavily kromě dalších čtyř odborníků i dvě pracovnice OSPOD. Jedna jako stávající pracovnice rodiny a druhá, která měla případ přebírat. Nová pracovnice ocenila po proběhlém setkání zejména velmi rychlý a efektivní způsob předání informací. Během dvou hodin měla možnost zmapovat situaci rodiny, rodinné vztahy a potřeby dítěte. Zároveň se seznámila s širší rodinou a odborníky zapojenými do pomoci rodiny.

Nejčastěji kladené otázky

Pro jak staré děti je IPK vhodná?

Dle naší praxe je IPK vhodná pro tak staré děti, pro jaké setkání „nachystáme“. Je třeba si jen uvědomit, jak může zapojení daného dítěte vypadat. Naši ideální představu zapojení dítěte, které samo aktivně verbálně či písemně prezentuje své názory, obvykle naplní jen málo dětských účastníků.

„Snažíme se dětem vyhovět v jejich přáních a zajistit, aby se tam cítily dobře. Pokud jsou to malé děti nebo mají mladší sourozence, snažíme se pro ně připravit dětský koutek, aby si tam prostě během IPK mohly hrát.“
(pracovnice, OSPOD)

Pokud se ale od této představy oprostíme, můžeme vyzkoušet i přítomnost dětí mladších, které sice svůj názor pravděpodobně nedokáží verbalizovat, ale svým bytím na místě setkání s adekvátní podporou (hry, hračky, speciální koutek, možnost odběhnout do vedlejší místnosti, . atp.) mohou leckdy sdělovat mnohem více.

Vyjádřit svá přání verbálně dokáží již děti předškolního věku, běžně od šesti let. Tato hranice je spojená s nástupem do školy, kdy se dítě emočně osamostatňuje od úzkého kruhu rodiny, dochází u něho k rozšíření slovní zásoby, paměti a logického myšlení. Děti v tomto věku bývají také velmi upřímné.

Z naší praxe:

Pětileté dítě v příbuzenské pěstounské péči se dokázalo na IPK vyjádřit pomocí obrázků (slunce a měsíc jako symboly pro noc a den), jak si přeje kontakt s biologickou matkou, kterou delší dobu nevidělo.

„Já za sebe bych asi řekla, že toto setkání je pro každého v jakémkoli věku, protože každé dítě se dokáže nějak vyjádřit k problému a každé dítě má určitě nějaký svůj vnitřní problém, se kterým musí celý život bojovat.“
Magda, 14

„Musím říct, že je úplně jedno, jak staré dítě je. To dítě tam zkrátka je a vy se musíte soustředit na něj, aby se tam cítilo dobře, a musíte mít na paměti to, že chcete pro to dítě jen to nejlepší. Tedy důležité je, aby tam to dítě bylo, bez ohledu na věk. A samozřejmě dítě se může vyjádřit i v šesti letech, to problém není, když má svůj názor, když ví, co chce. Ten věk není tak důležitý.“
(pracovnice OSPOD)

Může se IPK účastnit dítě s postižením?

V naší praxi máme za sebou několik realizovaných IPK pro děti s těžkým mentálním postižením a nevidíme důvod, proč by takové dítě nemělo být přítomno. Způsob účasti je samozřejmě i v tomto případě zcela odlišný, ale rozhodně ne nijak méněcenný. Na PK, kde děti nejsou, často odborníci mluví a rozhodují o někom, koho viděli jen párkrát. Přítomnost dítěte na IPK nám neustále zvědomuje, že se jedná o dítě, které má svá specifika, potřeby a přání.

Z naší praxe:

Během plánování návratu dívky s těžkým mentálním postižením domů zpět k rodině se konala IPK v zařízení v terapeutické místnosti – snoezelen. Dívka byla přítomna téměř celému setkání. Po celou dobu se jí věnoval průvodce a reagoval na její potřeby. Chvilí se chovala v náručí matky, ležela na polohovacím vaku, seděla v kočárku. Svou přítomnost účastníkům připomínala smíchem či radostným výskáním v momentech, kdy zaznělo její jméno. Dívka si byla vědoma, že se mluví o ní.

U dětí s postižením je třeba brát zvláštní zřetel na přípravnou fázi, během které je vyplňována knížka Moje setkání nejčastěji okruhem blízkých osob (rodiče, klíčoví pracovníci, zdravotníci, pečující osoby). Dítěti vyrábíme i jednostránkový profil a jeho potřeby jsou na setkání interpretovány průvodcem dítěte.

„Netušila jsem, že lidé, kteří se o syna starají, ho vnímají jako usměvavého, trpělivého a společenského. Byla jsem překvapena z tolika pozitivních a hezkých věcí o svém synovi, až jsem se z toho rozplakala.“

(Matka chlapce s těžkým mentálním postižením)

Může se IPK realizovat pro sourozeneckou skupinu?

Pokud je důvod svolání IPK pro všechny sourozence společný, obvykle se nekoná více setkání s každým dítětem zvlášť (např. naplánování přechodu třech sourozenců z ústavního zařízení do pěstounské péče).

Každé dítě je připravované zvlášť a na setkání jsou také pro každé dítě připravené flichpartové archy. Je potřeba počítat s tím, že se nestihne více témat a čas nám nedovolí ponořit se více do hloubky. Lze však zmapovat potřeby a přání dětí.

Z naší praxe:

Poměrně často se konaly IPK pro dva sourozence, občas i pro tři, v naší praxi jsme zažili na IPK nejvíce čtyři sourozence. V tomto případě bylo předem domluveno, že na začátku budou představeny jednostránkové profily všech dětí a pak se pozornost obrátí k nejstaršímu dítěti, které aktuálně prožívalo těžkosti ve škole. Ostatním třem mladším sourozencům se během IPK věnovala dobrovolnice, mohli tak zůstat společně v jedné místnosti s rodinou a trochu stranou od ostatních si hráli.

IPK pro více dětí klade zvýšené nároky na facilitátora, který musí hlídat čas a zároveň nechat prostor vyjádřit se všem dětem i dospělým. Ověřili jsme si však, že to možné je a stejně jako u IPK s jedním dítětem doporučujeme, aby setkání netrvalo déle než 2 hod.

Co když dítě chce někoho, koho nechtějí ostatní, nebo nechce přizvat někoho důležitého?

Otázka výběru účastníků je velmi důležitou součástí přípravy. Pokud dítě někoho odmítá, prozkoumáme jeho obavy a pokud opravdu trvá na tom, že si konkrétní osobu na setkání nepřeje, respektujeme ho.

Z naší praxe:

Dvanáctiletá dívka si nepřála na svém setkání třídní učitelku, nechtěla o svých problémech, které souvisely se školou, mluvit před ní. Přestože paní učitelka byla pro plánování změny klíčová, organizátorka respektovala dívčino přání a IPK proběhlo bez účasti učitelky. Na setkání dívka velmi otevřeně hovořila o tom, co ji ve škole trápí. Bylo domluveno, že dívka, její pěstoun a sociální pracovníce společně navštíví paní učitelku, předají jí výstupy z IPK a pokusí se vyjednat změny.

Co když se dítě nechce IPK účastnit?

Participace je právo, nikoliv povinnost. Dítě nesmí být k účasti na IPK nuceno. Odmítnutí IPK ze strany dítěte nezbavuje pracovníky povinnosti zjistit jeho názor.

Děti mohou využít nabídku, že jejich vyjádření bude na případové konferenci tlumočit někdo z odborníků. Vždy je tedy potřeba zajistit, aby dítě dostalo informace, jak se bude dále postupovat.

Může přípravu dítěte dělat klíčový pracovník rodiny nebo psycholog, který dítě zná?

Ano, je to možné a při zavádění IPK do praxe se to velmi často stává. Pokud takový pracovník zatím neměl možnost se IPK zúčastnit, je organizátorem seznámen s celým procesem a s materiály na přípravu dítěte. Pro dítě je příprava s někým, koho dobře zná přirozenější a může tak jít více do hloubky.

Z naší praxe:

Průvodce navštívil rodinu se třemi dětmi (5 let, 10 let a 12 let), které měl připravit na IPK. Po vzájemném seznámení se ukázal dětem pomocí obrázků, jak bude vypadat setkání, a společně vytvořili jednostránkové pozitivní charakteristiky dětí. Poté děti individuálně připravoval na IPK (s využitím obrázkových šablon a knížky „Moje setkání“). Dvě mladší děti se ochotně pustily do přípravy, nejstarší dívka se velmi ostýchala a nechtěla se zapojit. Průvodce se jí zeptal, jestli je někdo, komu důvěřuje, před kým by se nestyděla hovořit, a ona určila svou terapeutku. Ta ji na IPK připravila a poté ji na setkání podpořila.

Nesmíme ale zapomínat, že pracovník, který s rodinou již pracuje, se na IPK zapojuje také sám za sebe a očekává se od něho, že vyjádří svůj názor.

Osvědčilo se, když si pracovník dopředu vypracoval písemně, čím chce na konferenci přispět. Na samotném setkání pak rychleji napsal svá témata a postřehy a zůstal mu větší prostor pro pomoc dítěti.

Co když bude dítě vystaveno nějaké konfliktní situaci?

Bezpečná atmosféra je jedním z principů, na které během přípravy a realizace IPK musíme dbát. Zároveň je třeba si uvědomit, že konflikty jsou běžnou součástí našeho života a mohou mít potenciál k růstu nebo zlepšení situace. Pokud je však jedna strana výrazně silnější, není schopná z mocenské pozice ustoupit, prosazuje pouze svou pravdu a vyvolává v druhé straně pocity bezmoci, takové konflikty pak k růstu nevedou, ale mohou upevňovat pozici silného. Během přípravy tedy dbáme na vyvážení stran, zajištění podpůrných osob submisivních členů a také na stanovení pravidel jednání, na které se později může facilitátor či skupina odkazovat. Je potřeba si také uvědomit, že dítě je v životě běžně vystaveno problémům a hádkám a je nuceno se s nimi vyrovnávat zcela bez opory. Proces IPK mu naopak umožňuje porozumět jeho situaci a přímo ji ovlivnit. Zažívá také ochotu rodiny mu pomoci a učí se, jak konfliktní situaci řešit.

„Já jsem se na začátku třeba hrozně bála, že se tam budou lidi hádat a že se budu bát něco říct, ale nakonec to bylo právě naopak. Právě tam bylo hodně času na to, abych se mohla vyjádřit a myslím si, že jsme tam každému dali prostor.“ Magda, 14

„Já jsem se upřímně také ze začátku bála, že hlavně naše máma bude třeba hodně křičet, že když se bude chtít vyjádřit k něčemu, bude skákat do řeči. Každopádně to bylo dobře hlídáno a každý měl prostor, aby mohl něco říct. Tím se to vlastně celé zklidnilo a dalo se vyřešit hodně věcí.“ Eliška, 18

Co když se objeví obava z násilí?

Během přípravy se pracuje s riziky, organizátor zjišťuje od všech účastníků jejich případné obavy a pak vyhodnocuje (sám či s týmem kolegů) zda nebo za jakých podmínek se IPK uskuteční. Také se ptá rodiny, jaké další osoby z rodiny mohou situaci uklidnit a pozitivně působit na případného agresora. Pokud obavy přetrvávají, je potřeba upravit podmínky setkání např. vyloučením účastníka, který se projevuje agresivně.

Je vhodná IPK v rodině, kde se rodiče rozvádí?

Děti, které zažívají rodičovský konflikt, zůstávají často se svým trápením, strachem, bezmocí a pocity viny samy. IPK je jednou z cest (vedle např. mediace se zapojením dítěte) jak dětem pomoci lépe zvládnout rozchod rodičů a zmírnit negativní dopady obtížného období. Důvodem svolání setkání je dát dětem možnost vyjádřit se k tomu, co prožívají, co potřebují a jak situaci v rodině rozumějí a jaké změny by si přály, aby se cítily lépe. Nelze však na děti přenášet břemeno rozhodnutí. Děti musí rozumět tomu, že to nejsou ony, kdo mají konfliktní situaci rozhodnout, že to je úkolem rodičů. Neznamená to však, že se nemohou k celé situaci vyjádřit.

Svolavatel vede rodiče k tomu, aby se místo na konflikt zaměřili na potřeby dítěte a budoucí plán.

Pokud je situace velmi vyhrocená, je vhodné vyhodnotit vhodnost využití IPK v týmu a postupovat velmi citlivě. V těchto situacích je např. dobré přizvat na IPK další osobu z rodinné sítě, kterou respektují obě strany konfliktu a která dokáže lidi spojovat.

Co když dítě uslyší něco, co nemá?

Další častou obavou sociálních pracovníků a ostatních odborníků bývá, že dítě uslyší informace, které nejsou určené jeho uším. Když se ptáme, které konkrétní informace to jsou, dozvídáme se např. že jsou to témata týkající se „dospěláckých“ problémů – např. financí, závislosti, násilí mezi partnery apod. Dítě by opravdu nemělo být zatěžováno problémy, které mají řešit dospělí. Představa, že však neví o záležitostech, které rodinu tíží, je obvykle mylná. Někdy je dítě naopak zatíženo tím, že o situaci ví, ale nerozumí ji. Může se pak ze situace samo obviňovat nebo si vytváří o situaci nebezpečné fantazie. Pokud ale na dané téma nejsou rodiče nebo odborníci na IPK připraveni, je

možné domluvit (i v plánu) kdy a kdo se bude tématu nadále věnovat a kdo a kdy dítěti vysvětlí danou situaci (citlivým způsobem – informace s ohledem na věk a rozumový vývoj dítěte). Dítě může uklidnit informace, že se na problém nezapomene a bude se řešit.

Jaké informace má facilitátor předem?

Zná důvod svolání IPK, jména a role účastníků a případné obavy odborníků či některého z účastníků včetně dítěte. Předem se seznámí s materiály od dítěte (jednostránkový profil, knížka „Moje setkání“, vyplněné archy – šablony apod.) S dítětem je předání informací a materiálů domluveno předem s tím, kdo dítě připravuje.

Jinak (stejně jako u klasické PK) by si měl facilitátor udržet nezávislou roli a další informace, které by ho mohly ovlivnit, nepožadovat.

Co když je téma dítěte „blbost“ – bude stále prioritní, i když pak nestihneme témata, kvůli kterým jsme přišli?

Témata dětí jsou často z pohledu dospělých upozadována. V dané, často složitě situaci, která se na IPK řeší, mohou být vnímána jako nedostatečně významná na to, abychom se jimi zabývali. Na IPK se mimo účastníků rodinného kruhu kumulují někdy mnoho odborníků, kteří mají předem jasná očekávání a představu o tom, jaká témata a problémy chtějí na IPK řešit. Proto je příprava odborníků a dospělých obecně nedílnou součástí celého procesu a prioritou dětských témat je možná klíčovým bodem. Dospělí se musí na chvíli „přepnout“ a vnímat svět dětskýma očima. Tím, že partnersky respektujeme téma dítěte, byť se nám zdá jakkoli nepodstatné ve vztahu k řešené situaci, učíme dítě aktivně participovat a pochopit celý proces řešení. Dítě lépe porozumí tomu, že není vždy možné dosáhnout všeho a co je potřeba k dosažení některých cílů. V neposlední řadě se při upřednostnění dětských témat jedná o silnou motivaci dítěte k další spolupráci.

Z praxe máme ověřeno, že se skupina velmi často na dalším pořadí důležitosti jednotlivých témat shodne a to jak děti, tak dospělí (pálí je stejná situace, např. obtíže dítěte ve škole). Čas, který je věnován řešení dětského tématu, je proto obvykle v celkovém měřítku zanedbatelný, ale přesto nesmírně důležitý. Je už pak úkolem facilitátora, aby zajistil dostatek času na témata s nejvyšším počtem hlasů.

„Já jsem viděla, co dítě chce, a i když si přálo řešit Iphone a při plánování se tomu dala přednost, tak mně to nevadilo, protože jsem viděla, jak jeho rodina na to reaguje, jak chce tomu dítěti dopřát a pak jsme se dostali k těm cílům, které jsme chtěli řešit my dospělí.“
(pracovnice OSPOD)

„Já sama jsem se účastnila už pěti IPK, ať už v roli průvodkyně dítěte nebo facilitátorky a překvapilo mě, jak seriózní témata si děti vybíraly. Nejvíce mě asi dostalo téma „závislost na mobilu“ dvanáctileté Markétky. Ona sama si to pojmenovala jako svůj problém, a v plánu se s maminkou mimo jiné dohodly na určitých pravidlech pro používání telefonu (internetu v něm).“

(vyškolená facilitátorka IPK a průvodkyně dítěte)

Z naší praxe:

Dvanáctiletý chlapec označil jako prioritní téma „Chtěl bych potkana“. Facilitátor tedy otevřel jako první toto téma a doptával se na podrobnosti. Chlapec měl již vymyšleno, kde by zvíře mohl chovat, jak by to bylo se zajištěním potravy a také s péčí o něho. Matka chlapce sdělila, že ona nemůže nic rozhodnout bez babičky, která s nimi dočasně bydlela, ale na IPK přítomná nebyla. Účastníci společně nakonec vymysleli, že během příjemné rodinné chvíle (např. společné večeře) chov potkana proberou s babičkou. Chlapec byl s tímto výsledkem spokojen a pak se ochotně zapojoval během řešení dalších témat, která pro něho původně nebyla tak „atraktivní“ – potíže ve škole s chováním a učením.

Co když se nestihnou vyřešit všechna témata?

Za řízení celého procesu, strukturu a časový rámec je zodpovědný facilitátor. Každé setkání je nějak časově omezené dle možností účastníků a na základě předchozí dohody, stejně tak je tomu u IPK. Vnímáme zde rozdíl v tom, že ve fázi sběru témat se témata v IPK díky psanému projevu objeví v širších souvislostech a kontextu a nabízí podklady pro další práci s rodinou. Z pohledu mapování situace nám tak vzniká bohatý materiál, který je možné díky moderním technologiím uchovat a využít při další práci s rodinou či opakovaných IPK. Pro facilitátora může mnoho témat, otázek a popsání problémů znamenat prověření jeho řídicích a analyzačních dovedností. Z naší praxe se ale potvrzuje, že účastníci díky hlasovací metodě opravdu označí pouze ta témata, která jsou pro danou situaci klíčová.

„Nejlepší na tom ale bylo, že i když jsme vybrali téma tak vzdálené mému problému, dostali jsme se i k němu a nikdo vlastně nevěděl jak, prostě to všechno nějak přeběhlo a najednou se začalo řešit i vlastně to důležité v mém budoucím životě.“

Magda, 14 let

Co když zjišťujeme názor dítěte, které je hodně manipulováno rodiči? Máme na jeho názor dát?

Dítě nesmí být tím, kdo má nést tíhu rozhodnutí, nemůžeme na něho přenášet zodpovědnost dospělých. Neznamená to však, že se kvůli obavě ze zkraslení nebo manipulace nebudeme zajímat o jeho názor, o to, jak se cítí, co by potřebovalo. Cílem IPK není učinit rozhodnutí dle názoru dítěte, ale zjistit, jak se dítěti v náročné situaci daří. Odborníci musí mít stále na zřeteli, že dítě, které je uprostřed boje mezi rodiči, je potřeba především před negativními důsledky konfliktu rodičů ochránit.

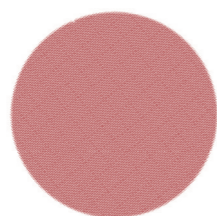
Jak je dítěti zajištěn pocit bezpečí?

V případě, že existují obavy, že se na IPK objeví pro dítě nepříjemná situace, je předem s dítětem probráno, jak by ji chtělo řešit (např. dítě má jako pomůcku semafor, kdy může ukázat červenou jako stopku nebo oranžovou jako symbol, že by potřebovalo změnit téma, přestávku, že má chuť odejít z místnosti, že nechce odpovídat apod.)

Na IPK by měl být vždy prostor, kam může dítě poodejít.

„U dívky, která měla strach ze svého otce a nechtěla říct, co ji trápí, jsme se nakonec rozhodli pro uspořádání IPK s tím, že nebylo jisté, zda se tam odhodlá promluvit. Nakonec díky „rodinnému a bezpečnému prostředí“, které tam panovalo, dokázala vyjádřit své obavy, pocity, bolest a přání, což bylo velice pozitivní a přineslo to výsledky, jaké bychom možná ani neočekávali.“
(pracovnice OSPOD)

Průvodce i facilitátor obrací pozornost k dítěti a zjišťují, zda je pro něho situace v pořádku.

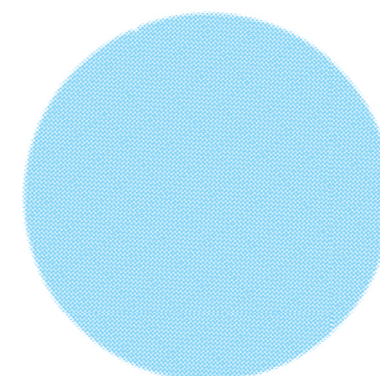

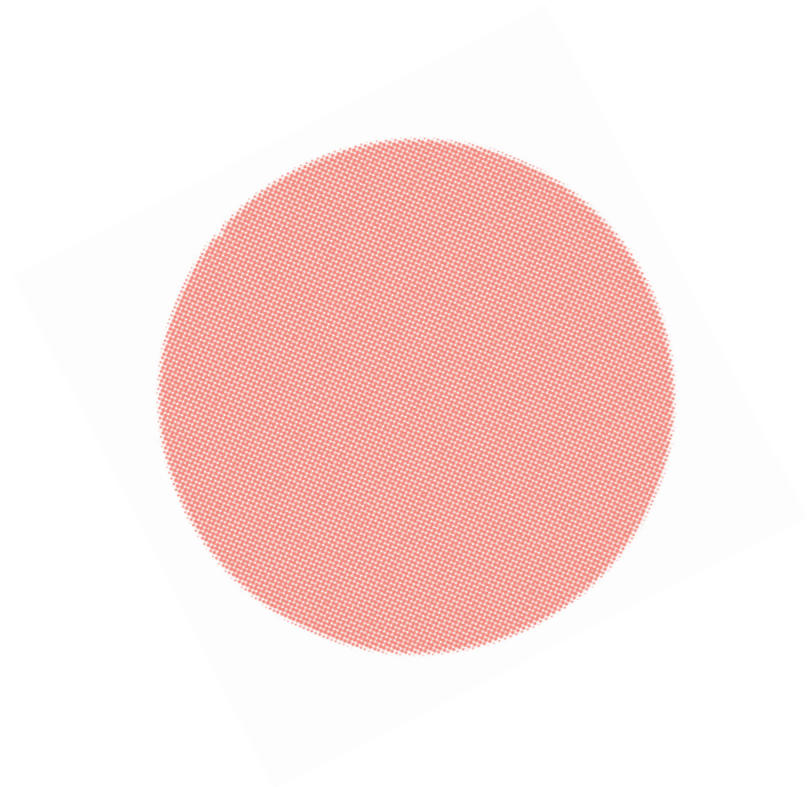
Co když máme nějakou informaci, o které dítě neví, že ji máme?

Vždy záleží na individuálním posouzení, jaké informace OSPOD předá průvodci, aby nenarušil vzájemnou důvěru s dítětem. Pokud z nějakého důvodu průvodce o citlivé informaci ví, neotvírá ji s dítětem a nechá dítě, ať mu informaci sdělí samo (pokud není nezbytně záležitost otevřít).

Z naší praxe:

Monika (12 let) volala na linku důvěry, pracovnice OSPOD se o tom dozvěděla a na základě toho navrhla uspořádat IPK. Monika nevěděla, že průvodce o telefonátu ví, a při přípravě se o tom sama nezmínila. Ze svého setkání ale byla nadšená a pojmenovala hned několik témat, které by chtěla na setkání probrat. V tomto případě nebylo potřeba Monice prozrazovat, že o telefonátu průvodce ví. S Monikou mluvila sociální pracovnice (o které také Monika nevěděla, že to ví) s tím, že ji zajímá, jak se jí daří (OSPOD v rodině již intervenoval ohledně starší sestry). Monika se jí svěřila, že doma není všechno v pořádku, a sociální pracovnice jí sama navrhla uspořádání IPK, tedy setkání, které bude hlavně pro ni, aby se zjistilo, co by potřebovala a jak jí ostatní mohou pomoci. Tento nástroj v tomto případě velmi dobře zafungoval.

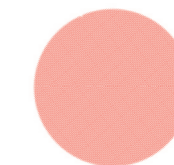
Závěrem několik tipů

- V týmu prodiskutujte, zda je IPK vhodný nástroj pro vyřešení dané situace v rodině.
- Dejte si čas o dítěti přemýšlet.
- Klíčem k úspěchu je dobrá příprava.
- Promyslete okruh pozvaných osob na IPK.
- Zajistěte průvodce či podpůrnou osobu dítěte po dobu setkání.
- Zvažte možnosti, kde se bude IPK konat (je potřeba dostatek prostoru na pověšení min. 5 archů papírů na zeď, prostor na sezení v půlkruhu, prostor pro děti, kam si budou moci odběhnout, pohrát si).
- Proberte s dítětem možnosti jeho zapojení do příprav – zda se chce spolupodílet na přípravě místnosti, zda je to časově a technicky možné zajistit.
- Ujistěte se, že má dítě svoji knížku Moje setkání k dispozici po dobu konání IPK.
- Ověřte si, zda všichni účastníci dobře porozuměli smyslu a účelu konání setkání a jsou si vědomi své role na setkání.
- Vytvořte od začátku pozitivní atmosféru.

*„Nebojte se vyzkoušet to a budou všichni překvapení, jak to funguje i s těma dětma.“
(pracovnice OSPOD)*

*„Při práci s dětmi jakéhokoliv věku, postižení, nebo problému je důležité si najít svůj „jazyk“ mezi vámi dvěma, nepodceňovat je, podat jim pomocnou ruku, aby se mohly zvednout opět na nohy, když už v životě spadnou. Nejdůležitější je ale opravdu jim naslouchat, a nejen kývat hlavou a při tom nevědět co vám děti říkají. Naprosto všichni si musíme uvědomit, že my nedokážeme dětem/teenagerům vidět do hlavy, a vědět tak, co si myslí. A pokud budete rozhodovat o nich bez nich tak vás ujíšťují, že né vždy bude vaše rozhodnutí pro dítě to nejsprávnější, nejbezpečnější a nejlepší. Protože i děti dokáží vyjádřit svůj názor a jen oni sami ví co je pro ně nejlepší. Proto se musíte všichni naučit děti/teenagery poslouchat.“
Magda, 14*

Řada pracovníků již souzní s myšlenkou, že by dítě mělo být vtaženo do rozhodování o sobě samém. S dětmi se více počítá a mluví o věcech, které se jich týkají. Přesto praxe participace v naší zemi stále pokulhává. Setkáváme se tedy poměrně často ze strany odborníků s problematizováním přítomnosti dítěte na případových konferencích. Zapojování dětí je potřeba v praxi měnit, s dětmi více hovořit, naslouchat jejich přáním. Interaktivní případové konference jsou jednou z příležitostí, jak změny zavádět.

Seznam použitých zkratk

OSPOD – Orgán sociálně-právní ochrany dětí

PK – Případová konference

IPK – Interaktivní případová konference

NNO – Nevládní nezisková organizace

SAS – Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi

IPOD – Individuální plán ochrany dítěte

OSN – Organizace spojených národů

UMPOD – Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí

IQRS – IQ Roma servis, z.s.

SVP – Středisko výchovné péče

Materiály ke stažení

Jednostránkové profily: <http://bit.ly/IPKprofily>

Pracovní listy pro práci s dětmi: <http://bit.ly/pracovnilisty>

Informace ke komunikační bedně: <http://bit.ly/komunikacnibedna>

Metodický manuál ke společnému setkání a komunikační bedně:

<http://bit.ly/metodickymanual>

Vedení rozhovoru s dítětem: <http://bit.ly/vedenirozhovoru>

Manuál MPSV k PK: <http://bit.ly/manualpk>

Knížka mé setkání: přístupná na stránkách Akademie Diversitas

(www.akademie-diversitas.cz) v záložce Dokumenty ke stažení

Pracovní listy modernější/pro starší děti: přístupné na stránkách Akademie

Diversitas (www.akademie-diversitas.cz) v záložce Dokumenty ke stažení

Zdroje a použitá literatura

STRANDBU, A. (2004) Childrens Participation in Family Group Conferences as a Resolution

ARNSTEIN, S. (1969) Eight rungs on the ladder of citizen participation. Journal of the American Institute of Planners, 35 (4), 216-224.

SHIER, H. (2001) Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. Children and Society, č. 15, s. 107 – 111.

HART, R.A. (1992) Children's Participation: From Tokenism to Citizenship. International Child Development Center, UNICEF, Florence

MIKULA, O. (2018) Vyvažování zájmů a práv při rozhodování o dětech, příspěvek na konferenci UMPOD , 5.11.2018 Brno

Internetové zdroje:

Deklarace práv dítěte. (1959) New York [online] dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/deklarace-prav-ditete.pdf> [cit. 07_01_2019]

RACEK, J. a kol. (2015) Pomocné nástroje pro vyhodnocování potřeb dítěte a komunikaci s dítětem. Lumos, Praha. [online] dostupné z: https://lumos.contentfiles.net/media/assets/file/Manual_Pracovni_archy.pdf [cit. 06_01_2019]

HRDINOVÁ, A. aj. Na jedné lodi aneb jak uspořádat případovou konferenci v oblasti péče o ohrožené děti. Rozum a cit o. s. Praha: 2010.. [online] dostupné z: http://www.pestounskapece.cz/file_prirucky-a-publikace/RaC/Na_jedne_lodi-Metodika_pripadovych_konferenci%282008%29.pdf [cit. 06_01_2019]

Manuál k případovým konferencím (2011) Ministerstvo práce a sociálních věcí. [online] ISBN 978-80-7421-038-9 dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/13087/manual.pdf> [cit. 05_01_2019]

KOCOURKOVÁ, J.; PRECLÍKOVÁ, J. (2015) Komunikační bedna a Společné setkání – metodický manuál. LATUS pro rodinu, Plzeň. [online] dostupné z: <http://www.latusprorodinu.cz/news/metodicky-manual-spolecne-setkani-a-komunikacni-bedna/> [cit. 10_01_2019]

Jednostránkové profily, Komunikační bedna, Pracovní archy pro zapojování dětí. [online] dostupné z: <http://www.sheffkids.co.uk/adultsite/Czech/resources.html> [cit. 05_01_2019]

Jednostránkové profily – šablony [online] dostupné z: <http://www.amalthea.cz/ipk-jednostrankove-profily-ke-stazeni/> [cit. 10_01_2019]

UHLÍŘOVÁ, V. (2013) Vedení rozhovoru s dítětem. Velký vůz Sever, Nový Bor. [online] dostupné z: <https://www.velkyvuz-sever.cz/downloads/vedeni-rozhovoru-s-ditetem.pdf> [cit. 05_01_2019]

Child centred reviews for looked after children and young people – Evaluation report. (2013) Children´s involvement team, Sheffield. [online] dostupné z: <http://www.sheffkids.co.uk/adultsite/documents/IRS%20child%20centred%20reviews%20evaluation%20report%20-%20FINAL.pdf> [cit. 10_01_2019]

Úmluva o právech dítěte. (1989) New York [online]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/wp-content/uploads/2015/03/umluva-o-pravech-ditete.pdf> [cit. 09_01_2019]

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník [online]. Dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp> [cit. 09_01_2019]

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů [online] dostupné z: <http://portal.gov.cz/app/zakony/zakon.jsp> [cit. 10_01_2019]

Person centred reviews for looked after children. (2014) Children´s involvement team, Sheffield. [movie online] Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=L1elzHZ_G1E [cit. 10_01_2019]

